

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonae, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

Cap. IX [i. e. XIX]. De disciplina psallendi.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

S. I.

De duplici præparatione ante Officium, remota, & proxima. Remotam in rectitudine vite, in libertate animi, in oris taciturnitate: Proximam in puritate intentionis, in divina presentia consideratione, in divini auxilii imploratione sitam esse.

1. **A** Præparatione incipio, siquidem scriptum est *h*, Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum. Quis enim audeat in conspectu Principis non præparatus orationem habere? Aut quis musicus, vel citharædus coram Rege, & Magnatibus præsumat canere, nisi prius temperet fides, & probet instrumentum? Nos autem, ait Chrysostomus *i*, quando ad Deum accedimus, id esse existimemus theatrum, sed ex universo orbe terrarum, vel potius ex supernis populis celestibus collectum: & Regem in medio sedere, qui vult nostram audire orationem. Nullus sit citharædus, nullus lyricen, qui ita se exerceat scenam ingressus timens ne quid insuave, & inconcinnum canat, ut nos ingressuri theatrum Angelorum. Vetus parcemia est *Adoraturi sedeant*, qua paratum purgatumque animum ad orationem afferre monemur. Sancti verò Patres præparationem duplicem faciunt remotam, & proximam. Primam sic explicat Laurentius Justinianus *k*. Præparatio remota est orantis vita laudabilis. Multum enim juvat orationis puritatem, si in omni loco, actu, & tempore nos ab operibus temperemus illicitis, & divinis obediamus præceptis: si semper ab otiosis sermonibus auditum pariter castigemus & linguam. Quæcumque enim sapius agere, loqui, vel audire consuevimus, necesse est frequenter ad animum quasi solitam, propriamque recurrant ad sedem. Rectè de eadem re Gregorius Magnus *l*, si quod præcipit Deus facimus; id quod petimus obtinemus. Valdè namque apud Deum utraq; hæc sibi necessariò congruunt, ut & oratione operatio, & operatione fulciatur oratio. Propterea ait Propheta *m*, *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus*. Remota etiam præparatio est non solum carere peccatis, sed à pravis affectionibus, & ab externis tumultibus liberam habere

h Eccli. 18: 23. *i* Chrys. in Psal. 4. *k* Justin. orat. cap. 5. *l* Greg. 18. mor. cap. 5. *m* Psal. 65.

mentem, & cor expeditum. Sententia cuiusdam Platonici est *n*, optimam apud Deum oblationem esse mentem puram, & perturbationum vacuum animum. Diadochus *o* item Photicensis eleganter docet oportere eos qui certant animum semper extra perturbationum fluctus conservare: mare enim cum tranquillum est, usque ad fundum est piscatoribus perspicuum, cum verò ventis agitur, regit tempestate turbida, quæ in placida tranquillitate largiter facit perspicui. Ad hanc animi libertatem assequendam nil utilius silentio. Nam *in multiloquio non deerit peccatum: & qui custodit os suum, custodit animam suam*. Pythagoras, teste Apuleio *p*, primus Philosophiæ nuncupator & conditor, nihil prius discipulos suos docuit, quàm tacere, primaque apud eum meditatio sapienti futuro linguam omnem coercere: propterea hoc erat primum sapientiæ rudimentum meditari condiscere, loquari dediscere. Taciturnitatis, ait Climacus *q*, mater orationis est. Et Joannes Abbas Raithu *r*; Silentium, inquit, custodia virtutum. Tandem, ut verbo omnem remotam præparationem complectar, meminisse debemus sanctissimæ institutionis, quam tradit Cassianus *s*, ut tales nimirum esse studeamus ante orationem, quales orantes volumus inveniri.

2. Altera præparatio specialis, & proxima illa est, quæ jam instante Officii hora fieri debet. Scimus enim, ait Richardus Victorinus *t*, quia intimè & devotè nunquam mens orat, quæ se ad devotionem studiosis præmeditationibus prius non excitat. Primò igitur, audito signo, quo ad sacram synaxim conyocatur, oratio nostra recta intentione in suum finem dirigenda, qui Deus est, alioquin Deo placere nequaquam poterit, nisi ejus ipse sit causa. Sincera verò, & rectissima intentio est Deum solum semper respicere, de præmio & mercede nihil sollicitum esse, majorem Dei gloriam, & beneplacitum ejus quocumque alio respectu excluso observare. Optimè de hac re Augustinus *u*, in illum Psalmi Versiculum, *Voluntariè sacrificabo, & confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum est*; Quare, inquit, voluntariè? quia gratis amo quod laudo. Laudo Deum, & in ipsa laude gaudeo, ipsius laude gaudeo, quo laudato non erubescio. Gratuitum sit & quod

n Porphyrius lib. 2. de abst. animal. *o* Diadoch. de pers. spirit. cap. 26. *p* Apul. Florid. lib. 2. *q* Climac. gr. 11. *r* Joan. Abb. ad gr. 27. *s* Cassian. col. 9. cap. 3. *t* Rich. de erud. hom. int. lib. 1. cap. 7. *u* Aug. in Psal. 55.

& quod laudatur, & quod amatur. Quid est gratitum? ipse propter se, non propter aliud. Contemne omnia; ipsum attende, ipsum gratis diliges, quia melius ab eo non invenis quod des, quam seipsum. *Es confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum est.* Ob nihil aliud, nisi quod bonum est. Numquid ait, Confitebor nomini tuo, quia das mihi fructuosa prædia, quia das mihi aurum & argentum, quia das mihi latas divitias, excellentissimam dignitatem? Non. Sed quid? quoniam bonum est. Melius nihil invenio quam nomen tuum, idèd *Confitebor nomini tuo, quoniam bonum est.* Ergò laudare Deum propter solum Deum, hoc verè Deum laudare est. Oculus simplex ex sententia Salvatoris nostri totum corpus lucidum facit, quia, ut explicat Gregorius, per horæ intentionis radium merita illustrantur actionis. Idèd sponsus in Canticis, Sponsæ oculos præ cæteris membris collaudat, sequè mirificè captum unico ejus oculo declarat dicens, *Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum.* Non dicit in oculis, quasi in pluribus, quia unica debet esse intentio, unus oculus simplex, & directus in unum. Qui plures oculos habet, divisus est: non respicit Deum, non dicit cum Propheta, *unam petii à Domino, hanc requiram.* Ad summam, non quærit Deum, qui cum ipso Deo aliud à Deo quærere convincitur. Porro cum intentio duplex sit, actualis, cum quis Deo offert quod facit, aut dum facere incipit; & virtualis, quæ fundatur in actu præterito, virtualiter tamen præsentem, suadeo ut rectæ intentionis actus initio cujusque Officii instauretur: tum quia matutinæ directionis impulsus ob varias humanæ vitæ occupationes interrumpi facilè potest: tum quia censent nobiliores Theologi apud Hieremiam Drexelium *b* in aureo suo libello de recta intentione non sufficere virtualem intentionem ad promerendum singulis actionibus novum gratiæ incrementum, quamvis sufficiat ad moralem operis integritatem. Narrat Joannes Möscherus *c* in Prato spirituali venisse quemdam senem ad fratrem solitarium, atque illi dixisse: Dic mihi frater in tanto tempore solitariae vitæ, & spiritualis exercitii quid lucratus es? Cui frater ait, Vade & post decimum diem veni ad me, & dicam tibi. Senex autem abiens post decimum diem rediit, invenitque fratrem migrasse ad Christum, & testam, in

qua sic scriptum erat: Ignosce Pater, quia nunquam dum opus Dei agerem, aut horis constitutis psallerem, mentem meam dimisi in terram.

3. Sic mentis obtutu in Deum solum defixo sistere se debet oraturus ante conspectum divinæ majestatis, quæ res magnum habet momentum ad preces rectè inchoandas, & ritè prosequendas. *In omnibus viis cogita illum,* ait Sapiens, *d. & ipse diriget gressus tuos.* Docet fides Deum ubique esse, opera autem omnis carnis coram illo, & non est quidquam absconditum ab oculis ejus. Ergo si ad orationem allistens Deum esse præsentem verè crederem (verbis utor D. Hieronymi *e*) illud cor quo Deus videtur mundarem, manibus tunderem pectus, genas lacrymis rigarem, corpore in horrescerem, ore psallerem, jacerem ad Domini meæ pedes, cosque fletu perfunderem, crine tergerem, hærerem certè trunco crucis, nec prius omitterem, quam misericordiam impetrarem. Nunc verò creberrimè in oratione mea, aut per porticus deambulo, aut de scenore computo, aut abductus turpi cogitatione etiam quæ dictu erubescenda sunt gero. Ubi est fides? Ubi timor Domini omnia videntis? Siccine putamus orasse Jonam? sic tres pueros? sic Davidem inter leones? sic latronem in cruce? Stoicus Philosophus *f* nil utilius ad omnem virtutem concepta animo viri gravioris præsentia existimavit. Accipe, ait ad suum Lucilium, & quidem utilem & salutarem clausulam, quam te affigere animo volo. Aliquis bonus vir nobis eligendus est, ac semper ante oculos habendus, ut sic tanquam illo spectante vivamus, & omnia tanquam illo vidente faciamus. Magna pars peccatorum tollitur, si peccaturis testis allistat. Aliquem habeat animus quem vereatur, cujus auctoritate etiam secretum suum sanctius faciat. O felicem qui sic aliquem vereri potest, ut ad memoriam quoque ejus se componat, atque ordinet! Qui sic aliquem vereri potest, citò erit verendus. Hæc ille. Quod si hominibus id tribuendum videtur, ut ne quid eis præsentibus committamus, quod eorum oculos possit offendere, quo timore percelli debemus ante ejus conspectum, qui observat omnes semitas nostras, & vestigia pedum nostrorum considerat: cujus oculi sole lucidiores sunt, circumspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes in absconditas partes? Idcirco Monachorum

x. *Matth. 6: 22.* y. *Greg. 1. 28. mor. cap. 6. z. Cant. 4: 9.* a. *Psal. 26.* b. *Drex. lib. 1. de rect. inten. cap. 5.* c. *Prat. spirit. c. 98.*

Zzzzz z
d. *Prov. 3: 6.* e. *Hieron. in dial. adv. Luciferian.* f. *Sen. epist. 11.*

rum Magister g mysticæ scalæ, qua ad beatitudinem ascenditur primum gradum in continua Dei præsentis recordatione constituit, & de disciplina psallendi disserens, Ubique, ait, divinam credimus esse præsentiam; & oculos Domini in omni loco speculari bonos, & malos, maxime tamen hoc sine aliqua dubitatione credamus, cum ad opus divinum assistimus. Ideo semper memores simus quod ait Propheta, *Servise Domino in timore*, & iterum *psallite sapienter*, & *in conspectu Angelorum psallam tibi*. Est enim Ecclesia templum Dei, ut doctè ait Sanctus Germanus in rerum Ecclesiasticarum contemplatione, delubrum sanctum, domus orationis, terrenum cælum, in quo Deus inhabitat. Denique Boëtius h vir sapientissimus, Magna nobis est, inquit, necessitas indicta prohibitatis, quando ante oculos agimus iudicis cuncta cernentis.

METRUM XLVI.

S Candepolum, medioque sinu celsæ abdere cæli,
Illic rotator siderum
Te Deus inveniet.
Turbida si inclusum caput inter nubila condas,
Latè patentes nubium
Disgregat ille globos.
Frustra telluris gremio, stygisque cavernis,
Aut rupe te cava teges;
Numine cuncta replet.
Forte cupis nigro te noctis condere pependi
At noctis umbras intima
Rumpere luce solet.
Eia age præpetibus pennis ad littora Thules,
Extremam ad arcton evola,
Qua sera sævis hyems.
Decolor Eoo, qua cingitur India Gange,
Qua sol fluente servidas
Abluit amne rotas.
Quaque dies medius pallentes denegat umbras,
Et solis ustas ignibus
Torret ab axe plagas.
Sicut terra, pelagoque jugam, cæloque capeffas,
Iustus Deus te vindicti
Prendet ubique manu.

4. Postquam verò Deum præsentem humiliter adoraverimus, ejus gratiam ad dignè orandum implorare debemus: nam quid oremus sicut oportet nescimus, & nemo potest dicere Domine *JESU* nisi in Spiritu sancto. Sententia fidei est, supernaturale auxilium gratiæ necessarium esse

g Ben. d. c. 7. & 16. h Boët. in fin. l. ult. de consol.

ad actus supernaturales eliciendos. At orationem actum esse supernaturalem, docent Chrysostomus v, & Augustinus k. Accedit quod oratio simpliciter necessaria est ad salutem, ut ex multiplici Christi, & Apostolorum exhortatione ad orandum colligitur: nullum autem credimus salutem suam posse operari nisi Deo auxiliante; quia Nemo potest ad me venire, ait Christus, nisi Pater meus traxerit eum. Quomodo ergo poterit quispiam convenienter orare, nisi fuerit divinæ gratiæ præventus auxilio, ejusque assistentia, & efficacia roboratus; Stat quidem Dominus semper ad ostium, & pulsat, si forte sit aliquis qui audiat, & aperiat; sed optat nihilominus instanter à nobis exorari, ut, quod ab initio, & ante secula misericorditer tribuere decrevit, etiam precibus nostris sollicitatus præbeat: & non solum secundum propositum ejus, sed etiam secundum nostram cooperationem coronemur. Præclare S. Prosper l, Quamvis quod statuit Deus nulla possit ratione non fieri, studia tamen non tolluntur orandi, nec per electionis propositum liberi arbitrii devotio relaxatur, cum implendæ voluntatis Dei ita sit præordinatus effectus, ut per laborem operum, per instantiam supplicationum, per exercitia virtutum fiant incrementa meritorum. Rectè dictum est à Poëta m, *Dimidium facti qui bene cepit habet*, in singulis enim actionibus id in primis curandum est, ut bene ordiamur. E fundamento totius ædificii ratio conjicitur, & à præparatione futurum orationis statum dignoscimus. Ignis ergo devotionis in prævia meditatione exardescat, qui scænum & stipulam distrahentium cogitationum comburat, & sic fiet Officii recitatio sacrificium acceptabile Domino in odorem suavitatis.

i Chrys. lib. 2. d. orando Deum. k Aug. passim in libris auct. Pelagianos. l Prosper. de vocat. gentium lib. 2. cap. ult. m Horat. lib. 1. epist. 2.

S. I I.

Utrum oratio ad intellectum, an verò ad voluntatem pertineat. Variæ orationis definitiones. Vriusque potentiæ actus requiri ad benè orandum. Intellectum attentione, voluntatem devotione componi. Actum prius de reverentia, qua componitur externus homo. Ea quid sit, & quotuplex, & quæ ejus incitantia.

x. Quæ-

x. **Q**uærent Theologi pertineatne oratio ad intellectum, an verò ad voluntatem. Sunt autem qui existant ad solam spectare voluntatem ea ducti ratione, quod oratio nihil aliud esse videtur, quam interni desiderii, quo quis tenetur, propriæque voluntatis, quam quis à Deo adimpleri vellet, expressio, & manifestatio. Favet huic opinioni Augustinus ⁿ ad illa verba Psalmi, *Ante te omne desiderium meum.* Ipsum, inquit, desiderium tuum oratio tua est, & continuum desiderium continua oratio. Alii verò esse actum intellectus arbitrantur, tum quia orare teste Divo Isidoro ^o idem est ac dicere, dictio autem mentis actionem significat: tum quia ex Divo Thoma ^p deprecari ordinationem quamdam denotat, & consequenter soli competit intellectui. Hæ dissidentium Theologorum sententiæ facillè poterunt conciliari, si dixerimus utriusque potentiæ actus ad orationem requiri. Nam in primis necessarium est, ut illius rei quam petimus indigentiam, & Dei à quo petimus potentiam & benignitatem cognoscamus; tum rem illam convenienter à Deo postulari dijicemus, post quod iudicium sequitur in voluntate rei appetitus & desiderium, ac ejusdem insinuatio quædam, & declaratio. Sancti Patres, qui orationis naturam variis definitionibus explicarunt, per actus utriusque potentiæ eam solent sine discrimine diffinire. Basiliius magnus ^q; Oratio est boni cujuscumque petitio, quæ ad Deum à piis effunditur. Damascenus ^r; oratio est ascensio mentis in Deum. Augustinus ^s; Oratio est conversio mentis in Deum per pium, & humilem affectum. Iteum Damascenus; Oratio est petitio decentium à Deo: nam, ut ait Gabriel ^t, *Deum rogare dedecet, quæ dedecet.* Hugo Victorinus, Oratio est pius affectus in Deum. Gregorius Nyssenus ^u. Oratio est conversatio, & fermocinatio animæ nostræ cum Deo, invisibilem contemplatio, ejusdem cum Angelis honoris conditio. Item Oratio est petitio honorum, quæ Deo cum supplicatione offertur. Joannes Climacus ^x; Oratio secundum qualitatem suam est conjunctio atque unio hominum & Dei. Unio autem fit per amorem. Rursum Augustinus ^y, Quid est oratio nisi ascensio animæ de terrestribus ad cæ-

n *Aug. in Psal. 37. o Isidor. lib. 10. orig. cap. 14. p S. Thom. 2. 2. qu. 8. art. 1. q Basil. orat. de S. Julitta. r Damasc. l. 3. de fid. Orthod. cap. 24. s Aug. de Spir. S. an. cap. 50. t Gabriel in sab. u Greg. Nyss. lib. de orat. x Climac. gr. 28. y Aug. ser. 230. de Temp.*

lestia, inquisitio supernorum, invisibilem desiderium? Simon de Cassia ^z vir pius & doctus, Oratio est in terrestri corpore incorporea operatio, aspectus immotus animæ in fide Deum aspicientis, ordo rationis animæ ad Deum, cui se studio subdit, consistentia animæ ante Deum: allocutio divinas aures pulsans, suavis clamor in sensu cordis, negatio dum agitur omnium corporalium actionum, præventio ante adventum iudicis ad divinum iudicium, verum animæ speculum, luminare splendidissimum, lux invisibilis ad actionem invisibilem, umbra æstuantem refrigerans, jactatio sui in Deum nihil volendo, nisi quod illi fuerit gratum. Ex his descriptionibus (quamvis quædam earum sublimioris orationis genus respiciant) liquidò constat, spiritum nostrum ad Deum orando ascendere duobus mysticis pedibus, cognitione scilicet, & affectu. Hi sunt pedes, de quibus Psalmista cecinit dicens *a, Qui perfecit pedes meos tanquam cervorum, & super excelsa statuens me.* Oportet itaque utramque potentiam ordinari, ut divini cursus Officii perfectè impleatur. Debet autem homo secundum intellectivam potentiam attentionem, secundum affectivam devotionem exhibere. Hæc interni hominis compositio est. Sed quia totus homo totis viribus, totis præcordiis se totum cum Rege Josaphat ^b conferre debet ad orandum, & laudandum Deum: ideo externus, & animalis homo suam quoque exigit ordinationem secundum vires sensitivas per actum reverentiæ, Ergo de reverentia, postea de attentione, & devotione sigillatim tractabimus, ut prius quod animale, deinde quod spirituale est ædificetur.

2. Reverentia apud Ciceronem in Rhetoricis est virtus aliqua prælatione sublimatis debitæ honorificationis cultum exhibens: erga Deum verò actus religionis est, & adoratio, quam nos servitatem, Græci latrariam vocant. Ejus necessitatem dum oramus elegantissima oratione explicat Bernardus ^c. Nonnullos arbitror experiri interdum in oratione ariditatem, & hebetudinem quamdam mentis, pro eo quod velut ex consuetudine quadam cum minus digna reverentia, & sollicitudine accesserunt. Quid enim aliud cogitare debet frater intrans ad orationem, quam Propheticum illud, *Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei?*

Zzzzz 3 Omnino

z Simon de Cass. l. 16. de gestis. Salvat. cap. 26. a Psal. 17. b 2 Paral. 29: 3. c Bern. serm. de quatuor modis orandi.

Omnino siquidem oportet nos orationis tempore curiam intrare coelestem, illam utique curiam, in qua Rex Regum stellato sedet solio circumdante innumerabili, & ineffabili beatorum spirituum exercitu. Quanta ergo cum reverentia, quanto timore, quanta illac humilitate accedere debet à palude sua procedens, & repens rannacula vilis? Quam tremebundus, quam supplex, quam denique humilis, & sollicitus, & toto intentus animo majestati gloriae in praesentia Angelorum, in concilio justorum, & congregatione assistere poterit miser homuncio? Hic primus stimulus est orantes excitans ad reverentiam, divinae scilicet praesentiae consideratio. Nam si mortalium Regum ministri, cum se dominorum conspectibus praebent, quicquid fordidum, quicquid deforme, quicquid incompositum est à se amovere summo studio nituntur; quanto majori tum gravitate vitae, tum puritate cordis, tum morum elegantia aeterno Regi assistere debent inutiles servi? & ut ait Regula Monachorum *d*, si cum hominibus potentibus volumus aliqua suggerere, non praesumimus nisi cum humilitate, & reverentia: quanto magis Domino Deo univrsorum cum omni humilitate, & puritatis devotione supplicandum est? Ab ipsis quoque Angelis, quos orantibus assistere credimus psallentium verba describentes, teste magno Basilio *e*, excitari debemus ad reverentiam. Solent enim Angeli, inquit Bernardus *f*, astare orantibus, & delectari in his, quos vident levare puras manus in Oratione: holocaustum sanctae devotionis gaudent se offerre Deo in odorem suavitatis. O si quis haberet oculos apertos, quos orando Propheta puero revelavit, videret proculdubio quemadmodum praeveniunt principes conjuncti psallentibus in medio juvenularum tympanistrarum. Videret, inquam, quae cura, quoque tripudio intersunt cantantibus, adsunt orantibus, insunt meditantibus, supersunt quiescentibus, ordinantibus, & procurantibus praesunt. Agnoscent nimirum supernae potestates concives suos, & pro his qui haereditatem capiunt salutis sollicitè congaudent. Doleo proinde aliquos vestrum, fratres, gravi in sacris vigiliis deprimi somno, nec caeli cives revereri, sed in praesentia Principum tanquam mortuos apparere, cum vestra ipsi alacritate permoti vestris interesse so-

d Bened. reg. cap. 20. *e* Basl. in Psalm. 28. *f* Bern. serm. 3. in Missus est, & ep. 28. itemque serm. 7. in Cant.

lemniis delectantur. Vereor ne vestram desideriam quandoque abominantes, cum indignatione recedant: & incipiat unusquisque vestrum sero cum gemitu dicere Deo, Longè fecisti notos meos à me, posuerunt me abominationem sibi: Et illud; *Elongasti à me amicum & proximum, & notes meos à miseria*: Item, *Qui juxta me erant de longè steterunt, & vim faciebant qui querebant animam meam*. Pro certo enim, si se à nobis boni spiritus elongaverint, impetus malignorum quis sustinebit? Consonat cum Bernardo Venetorum Patriarcha Laurentius *g*: Interfunt choris laudantium sancti Angeli, exultantque in laudibus psallentium; si tamen distinctè, si attentè, si vigilantè, si ardentè, si concorditè, si humiliter dicantur. Discurrunt namque inter illos, utpote ipsorum concives, & confortes regni. Comprimitur & immundorum spirituum impetus, nec eos saevire patiuntur tanquam fideles custodes. Nunc ascendunt, nunc descendunt, semper ad illorum profectum. Ubique verò alacres sunt, ubique festivi, ubique solliciti, ne divina interrumpatur laus, ne caelestia Cantica maculentur. At si vel ad momentum tepescat affectus, distrahatur animus, aut dormitet oculus, illicò indignantur sic oscitantes, & non invenientes quid offerant, suam mox praesentiam subtrahunt. Verecundum igitur, & valde pernitiosum est in conspectu tantorum principum irreverenter psallere, verba incidere, inutilis cogitationes tractare, & corde torpescere. O si praesentiam suam propalare valerent! O si quantum congaudeant de puritate alacriter psallentium eis liceret ostendere! Proflus omnis torpor abscederet, omnisque ignavia fugaretur.

g Laur. Justin. de disc. monast. corver. cap. 17.

METRUM XLVII

O Ego si possem rutilo fulgore micantes
Mortali aligeros cernere luceboros!
Ipsaque corporei deterisa erugine sensus,
Obvia Calituum se mihi castra darent.
Aut saltem posito terrens a pondere molis,
Dent superi aethereas scandere posse plagas.
Et super astrorum, mundique volubilis arcem,
Quo nequeo ferri corpore, mente ferar.
Quam multis glomerata choris distincta ceteris
Agmina conspicerem Numinis ante thronum!
Agmina tam numero, quam majestate decora,
Agmina divinum psallere sueta melos,
Non tot sylva seras, tot pisces continet unda,
Totque insculpta micant sidera clara polo:

Nec

Nec tot spumofum rejectat litus arenas,
 Quot turmæ Algerum calica templa colunt.
 Hos opifex rerum mortali labe carentes
 Edidit, æterni particepsque boni.
 Quos nec perpotuo labentia sacula curſu,
 Nec potus eſt gelida vis abolere necis.
 Immanes ſenii tranquillos calico ab ævo
 Dinumerant annos, ſideroſque dies.
 Triftia connubii non norant jura, nec ullis
 Urget eos ſtimulis imperioſa fames.
 Plurima quæ etiam miro ſermone loquuntur,
 Nulla licet linguis mutua verba ſonent.
 Et jugiter ſummo nova pangunt carmina Regi,
 Carmina mortali non referenda ſono.
 Feſtinantque ſuſas certatim currere ad ades,
 Cum gratas reſono ſundimus ore preces.
 Hic inquant placidas cælo plaudente choreas,
 Et miſcent noſtris verba canora modis.
 O templum! o templum! o felicia limina cæli!
 Solaque digna Deo, calicoliſque domus!
 Hic dulces reſonant melicis concentibus Hymni,
 Hic colimus caſta religione Deum.
 Mergimus hic undas culpas, hic ſanguinis hauſtum
 Sumimus, hic algens peſtus amore calet.
 Hic volucres anima, pura ſine corpore mentes
 Occulta irradiant viſcera noſtra face.
 Ceruſtis ut celeres liquidum per inane ſeruntur,
 Et gaudent templi recta ſubire ſacri?
 Utque hilares inferre polo ſiſſiria cordis,
 Et gemitus ſat agunt, ſollicitaſque preces?
 Scilicet ut Numen ſaciles admittat ad anves
 Luſiſonos gemitus, ſollicitaſque preces.
 Sape etiam laſi compeſcunt Judicis iram,
 Cum foret æternis pena luenda rogis.
 O vos felices, ævinorumque capaces,
 Vos quibus æſſorum ſplendida regna patent,
 Vos quibus arriſit cælum, juſſitque tuers
 Angelicos vultus, Angelicoſque choros.
 Dicite quàm denſa propevent ex æthere turmæ,
 Dum pia ſeſtævis perſonat aula choris.
 Dicite quàm lepido demulcent æcra cantu,
 Dum pulſant patria dulciana ſiſſia lyra.
 O mibi ſi mentem, corpusque attollere cælo,
 Et veſtra liceat conditione ſruſ!
 Protinus Elyſiis immiſcens carmina turmis
 Perpetua colerem laudis honore Deum.
 Effundens que no vos ſuctenſo è peſtore verſus
 Acciperem votis præmia digna meis.
 3. Sed quid Angelos propono ad excitandam
 in pſallentibus reverentiam? Parum eſt hoc.
 Nam & ipſe Rex Angelorum, Dominus, & Sal-
 vator noſter Chriſtus Jeſus corporaliter præſens
 adeſt Eccleſiæ in auguſtiſſimo Euchariftiæ Sacra-
 mento. Quàm terribilis eſt locus iſte, & omni
 dignus reverentiâ, quem non ſolum frequentant

Angeli, ſed ſua quoque præſentiâ Dominus ipſe
 dignatur! Conſidera te ipſum o homo, nam ſi
 multis maculatus criminibus æterni ſupplicii
 reus es, aſtas judici tuo: quomodo non expave-
 ſcis? Si dilatato corde viam mandatorum Dei
 currere incepiſti, magiſter tuus hic eſt: quan-
 tum ei honorem debes? Si ab omni terrena con-
 tagione mundatus jam ſummam cum eo unio-
 nem appetere audes, hic eſt ſponſus: quantâ
 ſollicitudine mores tuos, & actus componere te
 oportet, ne anima tua minimâ quâvis labe inde-
 cora diſpliceat ſponſo? Ipſa verò reverentiâ du-
 plex eſt, interna, & externa. Interna in timore,
 & humilitate, in puritate, & compunctiōe cor-
 dis conſiſtit: ut, ſicut docet S. Ephræm *h*, ora-
 tionis tempore quaſi Angeli ſimus; ſicque con-
 tendamus, ut oratio noſtra ſit ſancta, pura, im-
 maculata, & irreprehenſibilis: ut cum illam
 ſurſum aſcendere viderint portæ cœleſtes gau-
 dentes ultrò conſeſſim ei aperiantur, ut ipſam
 cernentes Angeli, & Archangeli cuncti latantes
 illicò occurrant, & coram ſancto, atque excelſo
 throno immaculati Domini offerant. Porro ad
 externam reverentiam pertinent ſenſuum exte-
 riorum cuſtodia, externi hominis compoſitio,
 vocis in cantu moderatio, gravitas morum, ha-
 bitus decencia, omniumque ceremoniarum, &
 præſcriptorum rituum obſervantia: ut nimirum
 fleſtant genua, ſtent, ſedeant, ſurgant, incli-
 nent omnes pro rei & temporis exigentia: ut nil
 appareat in eis quod poſſit offendere intuentes.
 Hortor vos, ait Beatus Theodorus Studita, de-
 corè, riteque pſallere, non obiter, non ſupinè,
 & confuſè: Scriptum eſt enim, Pſallite ſapienter.
 Sanctus quoque Machariùs Homiliâ ſextâ
 adverſus eos declamat, qui preces ſuas clamori-
 bus parum decentibus, & confuſione plenas ef-
 fundunt. Inclinationes autem, genuſectiones,
 & alias hujusmodi exteriores obſervantias elegan-
 ti vocabulo orationem corporalem nuncupat
 B. Angela de Fulgineo ſermone de oratione.
 Septimius Tertullianus *k* non eſſe ſedendum in
 oratione aſſerit hiſ verbis: Siquidem irreverens
 eſt aſſidere ſub conſpectu, contraque conſpectum
 ejus quem cum maximè revereris, ac veneris:
 quanto magis ſub conſpectu Dei vivi, Angelo
 adhuc orationis aſtante factum iſtud irreligioſiſ-
 ſimum eſt; niſi exprobramus Deo, quod nos ora-
 tio fatigaverit. Idem aſſerunt Opratus Milevi-
 tanus *l*. Petrus Damianus *m*, & alii Patres.
 Sedere

h Ephræm ſer. de Virginit. 1. Theod. cat. 9. *k* Tertul. de
 orat. c. 12. *l* Opr. Milev. l. 4. *m* P. Dam. l. 3. ep. 8.

Sedere tamen humiliter & modestè non prohibent Joannes Cassianus ⁿ, & sanctus Benedictus ^o. Idque confirmat consuetudo nostrorum temporum, solemus enim alternatim stare, & sedere.

4. Verùm enim verò si sancti Patres non ab omnibus damnatam sessionem tanto zelo reprehendunt, quid agerent si quorundam Clericorum, atque Religiosorum depravatam in omnibus psallendi disciplinam conspicerent? Quàm acriter adversus illos insurgerent, qui nec Deum timentes, nec hominibus reverentiam habentes liberrimam oculorum jactatione, inconcinna corporis habitudine, licentiosam gestuum levitate Ethnicorum, ac infidelium expriment mores? In sedilibus suis lecti molliem quærentes jacent inciviliter extensis tibiis, divaricatis cruribus: tum obrepenti somno cedentes dimidiata proferunt verba, crebris oscitationibus psalmodum recitationem turbantes, animum ibi non esse manifestant: pedibus vacillant, digitis exercent argutias, seriam aliorum gravitatem effusissimo risu contemnunt. Vocem in cantu vel deprimunt nimis, vel super alios attollunt: importuno garritu omnia miscent, tantoque impetu verba glomerant, & præcipitant, ut ne quidem verbum integrum sonet. Denotula una cantus, vel de aliqua Antiphona lites quandoque movent acerrimas. Ad ineptias, & fabulas semper prompti; ad commensationes, & ebrietates semper robusti & benevalentes; in choro deinde languentes nec erecto corpore stare, nec genibus inniti, nec vocem possunt proferre. Diceres eos ad primum oratorii ingressum, graviore correptos infirmitate mox animam acturos esse. Heu miseros, & infelices! Siccine profanatis templum, sacerdotium confunditis, ordinem temeratis? Ubi religio est, ubi mores, ubi pudor, ubi lex, ubi fides, & disciplina? Quid Deo vestro respondebitis in die judicii, cum vobiscum ponet rationem, quod opus suum feceritis fraudulentè? Quid dicetis animabus, quarum bona percepistis in vita vestra, ut earum peccata portantes indignationem Dei averteretis ab illis? Quid Angelicis spiritibus respondere poteritis, quorum sprevistis præsentiam, contempsistis auxilia, officia neglexistis? An ignoratis quod scriptum est *p*, Qui contemnunt me erunt ignobiles: itemque *q*, Solemnitates vestras odit anima mea, convertam festivitates vestras

ⁿ Cassianus lib. 2. cap. 12. ^o Benedictus. cap. 9. *p* 1. Reg. 2. 36. Isai. 1. 14. *q* Amos 8. 10.

in luctum: & r In terra sanctorum iniqua gessit, non videbit gloriam Domini? Ipsa, ipsa Religio, quam profitemini, errores vestros accusat: Atrocis enim, ut Salvianus *f* scribit, sub sancti nominis professione peccatis; & ubi sublimior est prærogativa, major est culpa. Sed de horum miserima conditione melius est silere, quam loqui. Hugo Cluniacensis dictus de Folieto lib. 2. de claustris animæ inter opera Hugonis Victorini, abusiones claustris enumerans ponit undecimo loco dissolutionem in choro, eosque perstringit acerrimè, qui mente vagi, attoniti oculis, habitu dissoluti, aliud cantant, aliud cogitant: in choro sunt corpore, sed mente in foro. Eisdem reprehendunt, & damnant Joannes Chrysostomus, & Pocho Pruniensis; hic in fine libri tertii de domo Dei, ille Homiliam primam de verbis Isaia, *Psalmi Dominum*. Omnes autem partes internæ, & externæ reverentiæ Seraphicus Doctor Bonaventura *r* in speculo disciplinæ diligenter edisserit: & Joannes Cassianus *n* antiquorum Monachorum reverentiam in Ecclesia describens; Tantum, inquit, à cunctis silentium præbetur, ut præter illum, qui Psalmum decantat, nullus hominum penitus adesse credatur. Non sputum emittitur, non exsecratio obstrepit, non tussis intertonat, non oscitatio somnolenta dissolutis malis & hiantibus trahitur, nulli etiam gemitus, nulla suspiria astantes impeditura promuntur.

§. I I I

Ceremonia quid sint, & qua hujus nominis origo. Earum efficacia, & utilitas ad divinum cultum. Vera à falsis & superstitionis discernenda. Exteriores ceremonias sine interno spiritu parum prodesse.

1. **I**N publicè persolvendis divinis Officiis omnes Ecclesiasticæ ceremoniæ ad amissum servari debent, in his enim exterior disciplina potissimum sira est. Sunt autem ceremoniæ, si propriè loqui velimus, ritus sancti in sacrificiis, & divinis Officiis ad Dei cultum adhibiti: sed migravit vocabulum in usum etiam profanos; nam cum homines instituisent sibi invicem inclinare, genua flectere, manus osculari; hæ & aliæ honoris exhibitiones, cum proprio nomine carerent, ceptæ sunt etiam ceremoniæ dici.

r Isai. 26. 10. *f* Salvian. l. 4. de gub. Dei. *t* Bonavo. part. 2. cap. 9. *u* Cassian. lib. 2. cap. 10.

dici. A nomine *Cerus*, quod veteri lingua sanctum significat, dictas ceremonias existimat Festus, ut à sanctis sanctimonia. Augustinus x à cærendo dici putat quasi carimonia, eò quod observantes careant his rebus, à quibus abstinent. Idem alii tradiderunt apud Gellium y, & Macrobius z, quod res sanctæ remotæ ac sepositæ à nobis sint. Quidam ab oppido Cere derivant: nam urbe à Gallis captâ virgines Vestales, sacerdotes, & simulachra Deorum agente L. Albino, ut Livius scribit a, vel L. Alvanco, ut placet Valerio Maximo b, in id oppidum plaustris perducta sunt, in cuius rei memoriam omni divino cultui ceremoniarum nomen enatum est. Alii à Cerere deducunt quasi Cereris munia, quod sacra Cerealia omnium sanctissima & antiquissima sint habita. Nonnulli à verbo Hebraico *Cherem* quod significat devovere, consecrare Deo, & à communi usu separare. Alii denique à verbo Græco *χαίρειν*, quod salutis sint causa, vel ad salutem spectent. Græci ceremonias *τελετή* vocant: est autem *τελετή* apud Suidam sacrificium plenum maximis mysteriis. In Veteri Testamento multæ erant ceremoniæ à Domino institutæ, sed factâ per Jesum Christum gratiâ & veritate, cessavit earum obligatio. Afferit Augustinus c, nullam esse Religionem sive veram, sive falsam, quæ sine ceremoniis subsistere possit. Idem apud antiquos nihil aliud erat esse Theologum, quam scire quæ Numina quibus ceremoniis colerentur, ut ex Platone d colligitur. Licet enim ipsæ ceremoniæ nullam secundum se perfectionem, nullam contineant sanctitatem: sunt tamen actus externi Religionis, quibus quasi signis excitatur animus ad rerum sacrarum venerationem, mens ad superna elevatur, nutritur pietas, fovetur charitas, crescit fides, devotio roboratur, instruuntur simplices, Dei cultus ornatur, conservatur Religio; & veri fideles à pseudochristianis, & eterodoxis discernuntur. Christus ipse vix aliquod illustre miraculum pertravit, in quo ceremonias non adhibuit: nam lutum fecit ex sputo, & linivit oculos cæci nati: extendens manum tetigit leprosum, & mundavit eum: digito scribebat in terra: exspuens, & suspiciens in cælum aures aperuit surdi, & linguæ vinculum dissolvit. Axioma Zoroastris e est facris ceremoniis animam ad Deum reduci: sunt e-

nim istæ, ut Pselus, & Pletho in scholiis docent, manufactrices ad supernas illuminationes & unionem cum Deo. Porro Chaldæi sapientes existimârunt non aliter posse nos ad Deum reduci, nisi animæ vehiculum materialibus ceremoniis aptum reddamus, atque firmemus: his enim lustratur anima, & agilior redditur ad ascensum. Apud Ethnicos Numam Pompiliam octo libros ceremoniarum scripsisse ad Religionem pertinentium refert Dionysius Halycarnassæus f. Julianum quoque Apostatam in templis idolorum nostris consimiles ritus, & precationum alternam canendarum formam instituisse scribunt Nicephorus g, & Nazianzenus h. Narrat item Baronius i Valentem Imperatorem Arianum, visis in templo sacris ceremoniis, maximam erga res Catholicorum reverentiam concepisse. Tanta est earum vis & efficacia.

2. Frustrâ Sectarii, atque irritò prorsus conatu in illis evertendis laborant. Dicunt enim ad Idololatrias nos accedere, quod quædam ceremoniæ reperiantur, quæ nobis & illis communes sunt. Nam ut è multis pauca seligam, in sacris veste candidâ utimur, usi sunt & Gentiles testibus Valerio Maximo k, & Philostrato Lemnio l. Primitias offerri solitas Diis gentium, ut & olim vero Deo auctor est Censorinus m. Offerre decimas, & vota etiam apud Ethnicos observatum scribit Dionysius Halycarnassæus n. Non licuisse Pontifici quempiam occidere Suetonius in Tito asserit, sicut nec Sacerdotibus veri cultus. Lustralem aquam, asperionem sepulchrorum, cereorum, & lampadarum usum, & alia multa, quæ nobis in usu sunt, inter Gentes viguisse præci Scriptores commemorant. Sed hæc omnia jam pridem questus Tertullianus o ex lege divina in superstitionis cultum, agente diabolo, fuisse transfusa: præterquam quod multas gentium superstitiones ad cultum veri Dei à sanctis Patribus laudabiliter translatas Gregorius Nyssenus p, & Theodoretus q ostendunt. At ommissis hæreticis, qui omnes ceremonias tollere conantur, contrarius aliorum error perstringendus est, qui declinantes in superstitionem nimio cultu onerant Religionem. Horum mores graphicè pingit, ut solet, in Ethicis characteribus Theophrastus.

A a a a a Super-

f Dion. Halic. Ro. antiq. l. 2. g Niceph. lib. 10. c. 21. h Nazian. orat. 1. in Julianum. i Baron. an. 370. n. 46. k Valer. Max. l. 1. 1 Philostr. lib. 2. m Censor. c. 1. n Dion. Halic. l. 1. o Tertulian. de Præsc. c. 40. p Greg. Nyss. in vita Thaumaturgi. q Theod. l. 8. de Cur. G. ac. affect.

x Aug. l. 2. retr. c. 37. y Gell. l. 4. c. 9. z Macrobi. d. 3. Sat. c. 3. a Livius l. 5. dec. 1. b Val. Max. l. 1. c Aug. l. 19. contra Faustum. cap. 11. d Plat. de Regum. e Zoroast. initio Magic. oraculorum.

Superstitiosus, inquit, is est, qui elotis manibus, & aquâ lustrali aspersus è templo, folium lauri ore prehensum tenens integrum diem ita ambulat. Si viam eo ambulante mustela transcurrerit, non ante progreditur, quam alius prior transierit, aut ipse tres lapides trans viam miserit. Serpentes si viderit in aedibus, facellum eo loco extruet. Lapidés unctos qui sunt in triviis solet oleo ex ampulla perfundere: nec prius discedere, quam posito genu eos fuerit veneratus. Solet etiam domum crebrò purificare, sepulchrum nullum insistere, ad defunctorum iustâ nullus accedere, neque item ad ullam unquam puerperam. Infomnium porrò si viderit, pergere illic ad divinos, ad augures, sciscitaturus cui Deo, cui Deæ vota sint faciendâ. Hæc & alia Theophrastus de supersticiosi infidelibus, quos in Evangelica luce nonnulli turpius errantes imitantur.

3. Caveant autem Ecclesiastici, caveant animarum Pastores, ne Christianæ plebis ignorantiam ipsimet foveant, ne fiat sicut populus, ita & Sacerdos. Semper ignarum vulgus proclive fuit ad superstitionem, plus in vanis quibusdam ineptiis, quam in vera pietate confidens. Sed prudentis Sacerdotis munus est docere populum, ut ceremonias quidem à majoribus nostris sanctè institutas accuratè custodiant; suspectas autem novitates, & tumultuarias hominum adventiones radicibus amputent, & evellant. In ipsis verò exterioribus observantiis sitam non esse pietatem & religionem animadvertant. Quidam enim Religiosi externis functionibus diligentissimè adimpletis, quasi jam salva sint omnia, magnam de seipsis sanctitatis opinionem concipiunt; cum tamen adhuc à vera perfectione longissimè distent, Christi Domini maledicto tanquam probrosæ arbores proximi, ni post frondes & flores expectatos etiam in maturitate autumnii fructus parturiant. Hominem intueri, ait Bernardus, vanam istorum Religionem describens, qui solas manus ad opera mandatorum movere corde penitus arido, ductus consuetudine quâdam, planè quasi vitula Ephraim docta diligere trituram. Exteriorum quæ ad modicum valent, nec unum jota præterit, sed camelum glutit, dum culicem liquat. In corde enim servus est propriæ voluntatis, cultor avaritiæ, gloriæ cupidus, ambitionis amator, aut hæc omnia, aut singula, quæque intus vitia fovens, & mentitur iniquitas sibi; sed Deus non irridetur. Videas enim interdum sic palliatum hominem, ut

1 Bernb. Serm. 2. de assumpt.

seducat etiam semetipsum penitus non attendens vermem, qui interiora depascitur. Manet enim superficies, & salva sibi omnia arbitratur. Comederunt alieni robur ejus, & ignoravit. Dicit quia dives sum, & nullius ego: cum sit pauper, & miser, & miserabilis. Nam & inventâ occasione ebullire saniem, quæ latebat in ulcere, & excisam non extirpatam arborem in sylvam pululare videas densiorem. Quod periculum si volumus declinare, securim ponamus necesse est ad radices arborum, non ad ramos. Non sola inveniat in nobis exercitatio corporalis ad modicum valens, sed inveniat utilis ad omnia pietas, & exercitium spirituale. Hæc Doctor mellissus, qui non dicit externum cultum non esse omnino invenendum in nobis, sed cum interno conjunctum, sicut scriptum est, *f Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum. Et si orem linguâ, spiritus meus (hoc est vox mea spiritu vitali & vocali prolata) orat, mens autem mea sine fructu est. Quid ergo? orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente.*

S. I V.

De attentione. Eam triplicem esse ad verba, ad sensum verborum, ad finem qui Deus est. Quæ & quanta harum attentionum vis, & necessitas. De eo qui rapitur extra se dum psallit. Controversia quedam tractantur, & solvuntur.

1. **E**cclésiastica hymnodia, tamen secundum se opus sit excellentissimum, si necessariis tamen conditionibus careat, nequaquam altissimo Deo placere poterit, qui modum operis magis attendit, quam opus ipsum. *Iuste, inquit, & quod iustum est persequeris.* E qua doctrina illud Gersonis pronunciatum à viris spiritualibus proverbialiter usurpatum prodiit. Deum scilicet esse non verborum, sed adverbiorum remuneratorem: hoc est, Dominum non tam respicere ad actionis bonæ substantiam, quam ad modum, & circumstantias, quas Grammatici solent adverbialibus terminis explicare. Sunt autem tres conditiones necessariae, ne oratio nostra fiat nobis in peccatum: nimirum ut reverenter, ut attentè, ut devotè psallamus. Et de reverentia quidem, ac ceremoniis, quæ ad vires pertinent sensitivas, jam dictum est, nunc tractandum de attentione, ut, dum psallimus, id versetur in corde

1 Psalm. 83. 1 Cor. 14. 14. t Deut. 16. 29.

corde quod ore profertur, & cum Deo loquentes tantam saltem attentionem adhibeamus, quantum cum hujus mundi principibus de rebus terrenis tractantes adhibere solemus. Alioquin sugillabit nos Prophetica objurgatione Salvator noster dicens *u*, *Hyprocrita bene de vobis prophetauit Isaias, populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Scitè Prosper Aquitanicus: s*

Laus vera in Dominum depromitur ore precantis,

Si quæ voce fluunt intima cordis habent.

Magna sunt arma preces, inquit Chrysostomus *y*, dummodò sobrii, & undequaque mente nostrâ collecti Dominum adæmus, totique nitamur ita loqui, ut non solum verba, sed etiam mens verborum comes ad Deum accedat. Et quæ segnitia est, ut sanctus loquitur Cyprianus, & alienari & rapi ineptis cogitationibus cum Dominum deprecari, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quàm quod cum Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo postulas, cum ipse non audias! Vis esse Deum memorem tui cum rogas, quando tu ipse memor tui non sis! Psalmodia, ait Laurentius Justinianus *a*, est quædam Dei ad hominem, atque hominis ad Deum dulcis, læta, & familiaris allocutio. Ideò indignum est, ut, quamdiu anima cum Deo sermocinatur, aliò se divertat. Intendere debet omnino illi, qui intendit sibi: & omnia verba sacri carminis suspensâ debet audire mente, tanquam si ipsi soli essent prolata. Quod autem voce clamat, concordet sensu, seseque coarctet intellectu Scripturarum. Nihil verò de iis quæ foris sunt illo beato tempore cogitet, nihil appetat, sed sola ei sufficiat præsentia Redemptoris. Nam negligentes orationes, ut rectè dictum est à Smaragdo *b* Abbate, nec ab homine possunt impetrare quod volunt. Oratio autem, teste Guiljelmo Alverno *c* in sua divina Rhetorica velut quidam nuntius est qui ad Deum mittitur, ad ipsum intrat, nec discedet, donec aspexerit Altissimus. Sed satius est videre quot sint gradus attentionis, quæ necessitas, quæ adjumenta.

2. Divus Thomas, *d* ejusque synchronus & amicus D. Bonaventura *e* tres modos attentionis distinguunt. Prima attentio in materiali ver-

borum pronuntiatione consistit; quando quis attendit ut integrè, & rectè, ac sine errore cantet, legat, psallat. Altera in sensu literaliter verborum sita est, cum quis observat eorum quæ recitantur significationem. Tertia circâ mysticum sensum verborum, ut Seraphicus Doctor explicat, aut circa finem orationis qui est Deus, vel circa rem pro qua oratur ad mentem Doctoris Angelici versatur. Prima omnium infima simplicioribus competit, qui Latinum idioma non intelligunt. Secunda ad doctiores, & Theologos spectat. Tertia ad Religiosos pertinet, qui affectui maximè insistant, licet doctrinâ & litteris careant. Prima dicitur materialis, secunda formalis, tertia finalis. Per primam attenditur ad verba, per secundam ad sensum, per tertiam ad effectum. Porro hi modi attendendi non æqualiter obligant recitantes. Suppono autem aliquam attentionem saltem virtuales ad orationis integritatem requiri, quo posito certum est in primis quamcumque ex tribus superscriptis attentionibus ad orationis vocalis integritatem sufficere; est enim quælibet actus humanus, & verum signum divini cultus. Verùm ad vitandam culpam primus attentionis modus quandoque non sufficit: ille enim qui majoris intelligentiæ omnino incapax ad sola verba superficialiter attendit, non peccat, cum peccatum esse non possit, nisi voluntarium. At vir doctus, qui verbalem duntaxat observans attentionem alias altiores voluntariis distractionibus impedit, & negligit, peccat proculdubio ob gravem Dei irreverentiam, sacrique Canonis transgressionem, quò Innocentius Papa districtè præcipit in virtute obedientiæ, ut divinum Officium nocturnum pariter, & diurnum, quantum eis Deus dederit, omnes studiosè celebrent, ac devotè. Accedit *g* quod non omnes effectus orationis consequi orantes possunt, quæcumque adhibita attentione; effectus enim sunt quatuor, impetratio, meritum, satisfactio, & spiritalis animæ resectio. Ad impetrationem & satisfactionem sufficit primus modus cum virtuali proposito attendendi pro cuiusque viribus & ingenio: nam ex ipso opere penali crescit per se satisfactio; nec ad impetrationem aliquem actum exigit Deus, qui vires hominum excedat, orare autem sine distractione nullus mortalium potest: tum fieri nequit, ut ad altiores sensus indocti homines eleventur. Meritum verò cum formaliter ac propriè totum sit

Aaaaaa 2

in

f C. Dolentes de celebr. missar. g Bern. 7. in Cant.

u Matth. 15. 7. *x* Prosp. epig. 6. *y* Chryf. hom. 30. in Genes. *z* Cyp. de orat. *a* Justin. de disc. mon. corr. c. 17. *b* Smaragd. in diadem. Monach. c. 1. *c* Alver. div. Rhet. cap. 38. *d* Thom. 2. 2. q. 85. art. 13. *e* Bonav. l. 7. de process. relig. c. 3.

in interiori actu, censent communiter Theologi, cessante internâ & actuali intentione ipsius quoque augmentum cessare. Postremus denique effectus spiritualis refectionis tertium, vel secundum attentionis modum requirit cum actuali spiritus advertentia, quæ res ad eò cetera est, ut nullâ indigeat probatione.

3. De hac psallentium mentali dulcedine loquitur dulcissimus Bernardus in ea sententia, quam supra quoque commemoravimus. Cibum in ore, Psalmus in corde sapit. Tantùm illum terere non negligat fidelis & prudens anima quibusdam dentibus intelligentiæ suæ, ne si fortè integrum glutiat & non mansum, frustretur palatum sapore desiderabili, & dulciore super mel & favum. Offeramus cum Apostolis in cœlesti convivio, & in Dominica mensa favum mellis. Mel in cera, devotio in littera est. Alioquin littera occidit, si absque spiritus condimento glutieris. Si autem cum Apostolo psallas spiritu, psallas & mente, cognosces & tu de illius veritate sermonis, quem dixit *JESUS, Verba quæ loquutus sum vobis, spiritus & vita sunt.* Hanc Magistri doctrinam pari stylo, & spiritu sequitur Guerricus h noster Abbas Igniacensis. *Beati plane, ait, qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirunt eum. Mirabilia testimonia tua Domine, idè scrutata est ea anima mea.* Scrutinio quidem opus est non solum, ut eruantur mystica, sed etiam ut sugantur moralia. Ideoque vos qui perambulatis hortos scripturarum, nolite negligenter, & otiosè transvolare, sed scrutantes singula velut apes sedulæ mel de floribus, spiritum de sermonibus colligite. *Spiritus enim meus, inquit Jesus, super mel dulcis, & hereditas mea super mel, & favum.* Ita probantes quid sapiat manna absconditum eruçtabit illud Davidicum. *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo.* Ab his hortis in alios, ubi requies secretior, & voluptas beatior, & species mirabilior, sponsum ni fallor vos introducet, cum intentos laudibus suis in voce exultationis, & confessionis rapit in locum tabernaculi mirabilis usque ad domum Dei, lucem scilicet inaccessibleem, ubi habitat, ubi pascit, ubi cubat in meridie. Si enim devotio psallentium habet aliquid de illa pia curiositate quærentium, *Rabbi ubi habitas?* puto quia merentur audire, *Venite, & videte. Venerunt, inquit, & viderunt, & apud eum manserunt die illa.* Cæterùm de hac mansione apud dilectum, ad quam nonnumquam introdu-

h Guerric. serm. de Psalmodia.

cuntur, qui hoc tertio attentionis genere uti solent, gravissima extat Theologorum disputatio. An attentio interior vocalem orationem impediat, ut ille, qui psallendo extra se rapitur per altissimam contemplationem, Officii recitandi præcepto non satisfaciat.

4. Contingere solet aliquando non mihi, aut mei similibus, sed iis, qui norunt educere mel de petra, oleumque de saxo durissimo, ut, dum mysticæ Psalmorum intelligentiæ, vel divinis mysteriis contemplandis inter psallendum diligentius insistant, extra se rapiantur, elevatis in altum superioribus potentiis. Amor enim ecstasum facit, & rapit ad amatum. In hoc raptu constituta anima in abyso quadam lucis, & ardoris avocatur ab exterioribus, ita ut actus inferiorum potentiarum, vel cessent, & impediatur omnino, vel suspendantur, & debilitentur. Hæc talis anima ad tantam sublimitatem singulariter producta, debetnè hujusmodi suspensionem impedire, ut vocaliter possit orare; an cessat tunc recitandi obligatio, vel postea ad se reversa Ecclesiæ præcepto satisfaciat? Sed quid si raptus ultra tempus perfolvendi Officii duraret? In solutione harum difficultatum possem diutius immorari ob varias, & dissidentes Theologorum opiniones. Sed omisissis controversiis latius existimo, quid mihi probabilius videatur breviter indicare. Dico igitur primò, quod si mentis suspensio usum vocis impediatur, non impleatur præceptum; sed tenetur postea, qui talem raptum passus est, Officium suum recitare: nec enim tollit obligationem præcepti singularis impulsus Spiritus sancti. Si verò mentis excessus linguæ usum non tollat, sentio illum, qui sensui spirituali ita attendit, ut verba non consideret, verè orare vocaliter, & Ecclesiæ præcepto satisfacere, dummodò verba ipsa integrè, & sine errore pronunciet. Nam quid præcipit Ecclesiæ, nisi ut oremus, & laudemus Deum? Oratio autem quid est, nisi ascensio mentis in Deum? Ergo qui mente elevatur in Deum, verissimè orat, licet attentionem reflexam ad verba non habeat. Nullus unquam Doctor tam rigidus exactor fuit, ut actualem ad verba attentionem necessariam ad orationis integritatem existimaret: Ergo si prima intentio integra verba proferendi, & vocaliter laudandi Deum nunquam voluntariè interrupta virtualiter durat, quis neget hanc veram esse orationem, Deoque gratissimam, qui non vocis clamorem, sed amorem respicit cordis? Dico tamen secundo, quod

quod si tempus non superesset ad persolvendum Officium, idque orans prævideret ita futurum, tantam animi suspensionem impedire teneretur, ne preces horarias omitteret, alioquin non excusaretur à culpa, si privatos affectus Ecclesiasticæ sanctioni præferret: nisi fortè suspensio, vel raptus tanto impetu fieret, ut usum tolleret libertatis, quod fieri posse Theologi Scholastici cum Mysticis asseverant: tunc enim in omissione Officii involuntaria peccatum non esset, ut per se constat. Dissertunt de hac re sancta Catharina Senensis in Dialogo cap. 67. Sanctus Vincentius Ferrerius tract. de vita spirituali cap. 10. Dionysius Carthusianus in tractatu de discernendis spiritibus, articulo 23. citatus à Consalvo Duranto Episcopo capite tertio libri de visionibus, quem præmisit Revelationibus Sanctæ Brigittæ. Gabriel Biel in Canonem Missæ lectione 62. ubi multa de hac materia, & alii Recentiores.

5. Hæc verò doctrina ex parte displicet Joanni Gersoni, quem sequuntur quidam Neoterici, displicet etiam Gabrieli loco citato. Ipsi enim sentiunt nullo pacto licere psallentibus talem meditationem admittere, quæ nec pertineat ad verba, nec in eis fundetur, aut quæ ipsorum verborum submoveat cogitationem. Ratio est, inquit, quia non attendens ad verbalem prolationem, dum recitat, mentaliter tantum orat: quis enim asserat externam illam actionem esse humanam, cum careat omni advertentia? At Ecclesia publicam orationem jubet esse vocalem, ut toti populo, pro quo profertur, innotescat: Ergo non obedit Ecclesiæ, qui voluntariis contemplationibus orationis pervertit integritatem. Sic illi argumentantur. Sed ut veritas nostræ assertionis inconcussa permaneat, id quod assumunt ad probationem, actum scilicet illum non esse humanum, omnino negandum est. Quoties enim in principio actionis actus voluntatis elicitur, quo quis vocaliter orare, atque integra verba proferre decernit, totus recitationis actus qui sequitur liber, voluntarius, ac proinde humanus dici debet, quamvis desit actualis attentio ad verba. Quod si actualis, ac nunquam interrupta attentio requireretur, profectò non salvaretur omnis caro, cum ob cordis humani instabilitatem, vix integram Orationem Dominicam liceat sine distinctione proferre. Nec obstat D. Bernardus & Hoc enim ad con-

firmendam Gersonis sententiam quidam utuntur, & locus quem obijciunt hic est. Nihil aliud dum psallitis, quam quod psallitis cogitetis. Nec solas dico vitandas cogitationes vanas, & otiosas: vitandæ sunt & illæ, illa dumtaxat hora, & illo loco, quas Officiales fratres pro communi necessitate quasi necessarib' frequenter admittere compelluntur. Sed ne illa quidem profectò recipere tunc consuluerim, quæ fortè paulo ante in Claustro sedentes, in Codicibus legeratis, quæ etiam nunc me viva voce disserente ex hoc auditorio Spiritus sancti recentia reportatis. Salubria sunt, sed minime illa salubriter inter psallendum revolvitis. Spiritus enim sanctus illa hora gratum non recipit, quicquid aliud quam debes, neglecto eo quod debes, obtuleris. Hæc illi à Bernardo, sed malo omine suæ opinionis. Istinc enim evidentissima ratione conficitur, eas tantum cogitationes tempore Psalmodiæ abijciendas, quæ licet bonæ sint, nullo tamen pacto ad orationem pertinent: quales sunt curæ temporales, scientificæ speculationes, & alia ejusdem generis. Secus verò est, cum meditatio practica ad pios erga Deum affectus excitandos ordinatur: nam hic orationis finis est, hoc munus primum, hæc utilis exercitatio, adversus quam non scribit Bernardus. Moneo tamen consultius fore verborum sensui insistere, quam temerè per alta cælorum volare, ne audax, & inconsultum facinus celeri ruina castigetur, temerarius majestatis scrutator opprimatur à gloria. Quis enim audeat ad montem ascendere, nisi solus Moses? Quis amatoria cum Deo miscere colloquia, nisi corporum, conscientia bona, fides non ficta? Talem animam, cui vivere Christus fit, & mori lucrum, non judico indignam sublimiori ad Deum accessu. Mihi autem bonum est ponere in Domino Deo spem meam, & recitare dies meos in amaritudine animæ meæ. Sic per infimos scælæ gradus pervenitur ad culmen: & per materialem, ac formalem attentionem ad finalem, quæ perfectissima est, paratur ascensus, de qua Hesychius Presbyter^l. Attentio, inquit, est continua cordis requies ab omnibus cogitationibus libera. Hæc quidem communiter de attentione. Eam verò plurimum juvant illæ præparationes, quas Officiorum recitatione præmittendas esse docuimus supra. Tum satagendum est, ut, quæ ipsam attentionem impediunt, studiosè evitemus: ne videlicet evagationibus data opera occasionem præbeamus, vel nimia oculorum

Aaaaaa 3 licen-

^l Gerson. 3. parte tract. de orac. circa finem. k. Bern. serm. 47. in Cantico.

^l Hesych. cent. 1. de Temperantia.

licentia, vel præcipiti Psalmorum pronuntiatione, vel tardo ad chorum accessu, vel immoderata risu petulantia, vel stulta, ac puerili loquacitate. Sunt igitur duo singularia attentionis adjuvamenta, ante orationem præparare animam suam, & in ipsa oratione omnem evagationis occasionem evitare. Sed de evagationibus, & earum causis, atque remediis seorsim tractandum est.

S. V.

Multis evagationibus humanam mentem subjectam esse. Omnes evagationes è septem fontibus oriri: à curis, & sollicitudinibus, à magna negotiorum mole, ab otio, à superfluis colloquiis, ab animi perturbationibus, à sensuum exteriorum libertate, & ab instabilitate imaginationis.

1. **N**Orunt omnes, qui orant, quantis evagationibus subjecta sit mens humana non volens, quantas patiat vel invita difficultates, & ne putes ad pusillos duntaxat, & imbecilles in spiritu hoc vitium pertinere, audi magnum sanctitatis fastigium, audi eximium Dei cultorem Augustinum m. Verè dicam, ait tanquam homo in hominibus, & ex hominibus: attendat quisque, & videat, quanta agantur in corde humano, quemadmodum ipsæ plerumque orationes impediuntur vagis cogitationibus, ita ut vix stet cor ad Deum suum, & vult se tenere, ut ster, & quodammodo fugit à se, nec invenit cancellos, quibus se includat, aut obices quosdam, quibus retineat avolationes suas, & vagos quosdam motus, & stet jucundari à Deo suo. Vix est ut occurrat stabilis oratio inter multas orationes. Diceret unusquisque sibi contingere, & alteri non contingere, nisi inveniremus in scripturis Dei David orantem, & dicentem, *n Quoniam inveni Domine cor meum, ut orarem ad te.* Invenire se dixit cor suum, quasi soleret ab eo fugere, & ille se qui quasi fugitivum, & non posse comprehendere, & clamare ad Dominum, *Quoniam cor meum dereliquit me.* Clamat quidem Dominus per Prophetam o, *Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: & alibi p, omni custodia serva cor tuum, quoniam ab ipso vita procedit.* Ego

m *August. in Psalm. 75. n 2 Reg. 7: 27. o Isai. 1: 16. p Prov. 4: 25.*

verò vicissim cum Psalmista clamabo q, *Corum mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innova in visceribus meis:* quia nisi Dominus custodierit nos, frustra nos ipsi ad nostri custodiam vigilamus. Sunt autem evagationum variae origines, varii fontes, & rivuli, mare magnum, & spatiosum continua accessione componentes, in quo reptilia perambulant, quorum non est numerus, animalia pusilla cum magnis.

2. Primus fons è curis, & sollicitudinibus oritur. Nimia enim anxietas ad res, & studia, & occupationes externas, cum quis incipit orare, illico suggerit expedienda negotia, componendas lites, fruges comparandas, conscribendas epistolas, pecuniam exigendam, curandam suppellectilem, & alia ejusdem generis infinita. His curis maximè exæstuant, qui voluntatem suam divinæ non conformant, nec satis in eo confidunt omnem sollicitudinem projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de nobis. Christus Jesus apud Matthæum superfluum temporalium curam multis argumentis prohibet, tandemque concludit: *r Nolite ergò solliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater vester, quia his omnibus indigetis.* Idem ingerens Apostolus, *Nihil, inquit, solliciti sitis, sed in omni oratione petitiones vestrae innotescant apud Deum, Dominus propè est.* Olim Israëlitis præceperat Deus, ut ter in anno orationis causa Sanctuarium adirent, & ne sollicitudo rei familiaris eos ab oratione diverteret, omnem securitatem tempore absentiae promissit dicens, *r Nullus insidiabitur terræ tuæ, ascendente te, & apparente in conspectu Domini Dei tui ter in anno.* Rectè S. Nilus u: Non poteris orare purè rebus, ac negotiis terrenis implicatus, & assiduus curis onustus, quia oratio est depositio cogitationum. Quod autem divitiæ, & mundi facultates distrahant cor, mentemque perturbent, & anxiam reddant, his verbis eleganter edisserit venustissimus Poëta Cornelius Gallus:

*Quid mihi divitiæ, quarum si demeris usum,
Quamvis largus opum, semper egenus ero?
Imò etiam poena est partis incumbere rebus,
Quas cum possideas, est violare nefas.
Non aliter sitiens vicinas Tantalus undas
Captat, & appositis abstinet ora cibis.
Efficior custos rerum magis ipse mearum,
Conservans aliis quæ perire mihi.*

Sicut

q *Psalm. 50. r Matth. 6: 31. s Philip. 4: 6. t Exod. 34: 29. u Nilus de orat. cap. 65.*

*Sicut in auricomis pendentia plurimus hostis
Pervigil observat non sua poma draco.
Hinc me sollicitum torquent super omnia curæ,
Hinc requies animo non datur ulla meo.*

3. Altera distractionum origo priori similis est, magna scilicet negotiorum moles. Sunt enim quidam magni ardeliones, qui non nisi terram, & carnem sapiunt, & quasi gigantes sub pondere negotiorum gementes, vel non orant omnino, vel tumultuaria celeritate suos Psalmos deglutientes corpore in templo, mente in foro sunt, quibus illud profectò convenit, quod scriptum est, *labor laborum ipsorum operiet eos*. Hi tales ab hac voragine difficillimè emergent, nisi quotidie clament ad Dominum x, *Salvum me fac Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam, infixus sum in limo profundi & non est substantia: Nisi inquam illud sedulo cogitent, y Quid prodest homini, si univèrsam mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? aut cur turbamur erga plurima, quando unum est necessarium? Mundus transit, & concupiscentia ejus, atque ita rebus transitoriis incumbendum est, ne beata æternitas amittatur.*

4. Tertius è contrario fons otium est. Nam dum dormit agricola, inimicus homo superfeminat zizania, & viæ nihil operantium replentur spinis. Otiositas mater nugarum est, noverca virtutum, sentina malorum, rubigo sapientiæ, summa mentis malitia, vivi hominis sepultura. Profiliunt ab hac peste cum tædio spiritualium bonorum carnalia desideria, dicente scriptura z, *Desideria occidunt pigrum: quæ mala si versemus in animo, cum à precibus vacamus, quando mens ad orationis studium se postea erexit, earum rerum imagines reverberata patitur, ut benè notat Gregorius a, quibus libenter prius otiosa premebatur.*

5. Quartus fons è superfluis colloquiis, & vanis confabulationibus emanat. Quam rem venerabilis Beda b præclare edisserens ait: *Multum juvat orationis puritatem, si in omni loco vel tempore nos ab actibus temperemus illicitis, si semper ab otiosis sermocinationibus auditum pariter castigemus, & linguam. Quæcunque enim sapius agere, loqui, vel audire solemus, eadem necesse est sapius ad animum quasi soli-*

ram, propriamque recurrant ad sedem, & sicut volutabra fues palustria, columbæ limpida solent frequentare fluentia, ita cogitationes immundæ impuram mentem perturbant, castam verò spirituales sanctificant. Eleganter Poëta: c

*Crimen amare jocos, crimen convivia, cantus.
O miseri quorum gaudia crimen habent.*

6. Quintum fontem longè, lateque diffusum animi perturbationes parturiunt. Amor enim, ira, odium, & reliquæ affectiones rationis solem obumbrant, oculum mentis obcæcant, intelligentiæ lumen obscurant, distrahunt animum, dilacerant cor, & deprimunt sensum multa cogitantem. Sicut Sol obscuro nubium velamine circumseptus lucis suæ radios non spargit, ita mens perturbationum caligine confusa veræ lucis splendore nequit in oratione perfundi. Et sicut non potest currere, ait S. Nilus d, qui ligatus est, ita mens quæ perturbationibus servit locum spiritualis orationis videre non potest: trahitur enim, & huc atque illuc à perturbatis cogitationibus agitur. Si vis igitur puram offerre orationem, prius exerce mentem tuam, ut sanctissimus Abbas Isaïas e docet, atque ita constitue, ut si dixeris, *Miserere mei*, ipse quoque precantis te miserearis: si dixeris, *Ignosce mihi*, tu item inimicis ignoscas tuis: si dixeris, *Ne reminiscaris delicta mea*, nec tu proximi tui delicta recorderis. Hæc nisi præstiteris, frustra precaris.

7. Sextus fons è sensuum exteriorum libertate nascitur, itemque ex vana, & puerili scurrilitate. Vulgaris parœmia est, *Incustoditum captat ovile lupus*, ita mentem non custoditam per apertas sensuum fenestras expugnat dæmon. Nullus autem sensus est, per quem citius intret mors, quam per oculos. *Oculus meus*, ait Propheta f, *deprædatus est animam meam: & quidam profanus g, oculi sunt tota nostra luxuria, hi nos in omnia quotidie vitia præcipitant, mirantur, adamant, concupiscunt. Rectè Propertius: b*

*Qui videt is peccat, qui te non viderit ergo
Non cupiet, facti crimina lumen habet.*

Propterea Græci eodem modo pupillam, & virginem nominarunt. *Kæce* enim & virginæ & pupillæ sunt, ut pupulæ apud Latinos.

Atque

x Psalm. 139. Psalm. 68. y Matth. 16: 26. z Prov. 21: 23. a Greg. l. 10. mor. c. 11. b Beda de templo Salomon.

c Corn. Gallul. d Nilus de orat. cap. 66. e Isaïas Abb. orat. 18: f Thren. 3: 51. g Quintilian. declam. 2. h Propert. lib. 4. eleg. 35.

Atque huc respexit Demosthenes apud Plutarchum initio opusculi de vitioso pudore, cum dixit impudentem scorta in oculis habere non virgines sive *Κόρες*. Ideo virgines, inquit Cæsarⁱ, esse debent oculorum populæ, quæ idem cum virginibus nominis ornamentum sortitæ sunt. Joannes quoque cognomento Jejunator *κ*, cujus est Homilia quædam Chrysofomo peperam attributa, Pupilla, ait, vocatur oculus, ut sicut ille duabus palpebris velut in quodam conclavi clausus est, ita & virgo permaneat. Nihil autem frequentius legitur apud Ethnicos scriptores *l*, quam per oculos ad cor introire omnes improbas cupiditates. Elias locuturus cum Deo vultum suum operuit pallio, ut clausis exterioribus oculis internum Dei lumen clarius possit intueri. Præcorum item Patrum dictum solemnè erat oportere orantem cæcum esse, & mutum, & surdum: ut nihil scilicet videat, loquatur, vel audiat, quod orationis studium interrumpere possit.

8. Septimus tandem fons à nobis ipsis etiam non volentibus, & plerumque resistentibus erumpit, ex varia nimirum, & instabili vi imaginationis, quæ nunquam in eodem statu permanens variis discursibus per infinita vagatur. Hanc ego soleo mulieri meretrici comparare, quæ in Proverbiis à Salomone describitur *m garrula, vaga, quieti impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis, nunc foris, nunc in plateis, nunc juxta angulos insidians*. Richardus Victorinus^u eam Balæ assimilat, quæ fuit ancilla Rachelis. Imaginatio, inquit, cum tanta importunitate in auribus cordis perstrepat, quatenus ejus clamorem ipsa Rachel vix, vel omnino cohibere non possit. Hinc est quod sæpè, dum psallimus, vel oramus, phantasias cogitationum, vel quælibet imagines rerum ab oculis cordis amovere volumus, nec valemus. Quoniam ergo hujusmodi perstreptentium cogitationum tumultus quotidie etiam inviti patimur, qualis vel quanta sit Balæ garrulitas quotidiano experimento docemur. Quæcumque enim visa vel audita quandoque, quæ ipsi gessimus vel diximus, ad memoriam revocat, & quæ ipsa jam enarrando explicave-

ⁱ Cæsar. dial. 3. de fide interrog. 1. o. *k* Hom. 22. ad pop. Antioch. *l* Apulejus lib. 10. Heliodor. lib. 3. Longus Sophista lib. 1. de Pæmènic. Theophyl. Simocatta epist. 36. Aristænat. l. 1. est. Phædrus fab. 63. *o* alii apud Cæsar. Barth. in Notis ad Claudian. n. m. Prov. 7. 10. n. Rich. lib. de præp. anim. ad cen. empl. p. 1. cap. 6.

rat, eadem iterum, atque iterum replicare non cessat. Sic Richardus. Quis autem valeat innumeros imaginationis motus, quos quisque omni momento sentit, explicare? omni enim mobili mobilior irrequieta pernicitate in varias partes distracta circumvolvitur: ducitur à vanitate in vanitatem, nunc cum mente concordans, mox ab illa resiliens. Quidquid illi occurrit, sive bonum, sive malum, sine differentia discretionis amplectitur, & quia spiritualia non curat, in amore terrestrium occupatur. Omnia transcurrit, & circumvolat, & dicto citius nunc in cælos evolat, nunc in abyssis est, nunc ultra oceanum pergit, nunc orientem, & occidentem perlustrat. Variat rerum imagines, fingit species, vices alternat, ædificat nova, destruit vetera, destructa reparat, innovat amissa, mutat quadrata rotundis. Quam ridicula ejus monstruositas est? Nunc præliantes milites repræsentat, nunc venatores rubicantes, nunc fabros tractantes quæ sua sunt, nunc mercatores marinis undis agitato, nunc eosdem ultramarinas merces distrahentes: mox res humanas perosa ad bestias, & portentosa convertitur. Humano corpori cervicem jungit equinam, fabricat sub uno capite multa corpora, & rursus in uno corpore multa capita. Desinit leo in draconem, cervus in vitulum, miraque celeritate tam multas apparere facit formarum varietates, ut vel horæ momento quascumque Poëtæ concinnant fabulosas transformationes quasi in tabella pictas exprimat, & proponat. Sic multigenis deformata illusionibus de nihilo infinita componit & nobiliorem hominis partem stulta curiositate seductam allicit, & perturbat.

9. Hi sunt ferè omnes evagationum fontes, quos oraturi obturare & obstruere debent, ne crescentes in immensum aquæ fluctuosum efficiant mare, quod nulla valeat arte pertransiri. Vidit Ezechiel^o Propheta aquas descendentes in templum, dicitque se per eas traductum primò usque ad talos, deinde usque ad genua, postea usque ad renes, tandem intumuerunt aquæ in modum torrentis, qui non potest transvadari. Templum Dei sumus nos, porò aquæ evagationes sunt, si eis in principio non obviamus, vae nobis, quia impetuosis vorticibus sepultos dæmonibus tradent sine ullo orationis fructu iludendos. Supra scriptæ autem evagationes, vel sunt voluntariæ, & culpabiles: vel sic divina disponente clementia, orantis mentem afficiunt, ut

^o Ezech. c. 47.

ut discamus non altum sapere, sed timere, sicut scriptum est, *Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas*: vel sunt immisiones per Angelos malos, quibus hostili fraude decipimur: vel naturaliter animo ingeruntur ob naturæ nostræ imbecillitatem sine ulla culpa, & consensu. Sed jam videamus quæ sint earum remedia, & curationes.

§. VI.

Septem evagationum remedia sigillatim enumerantur. Evagationes involuntarias nullum orationi detrimentum inferre.

Primum evagationis remedium est, cum quis se distractum animadvertit, divinæ præsentia memoriæ innovare, ipsumque imaginari oburgantem, & dicentem; *Discede à me qui operaris iniquitatem, festivitates tuas odit anima mea, factæ sunt mihi molestæ. Ut quid cogitas malum in corde tuo? An ignoras quod se auferit spiritus à cogitationibus quæ sunt sine intellectu?* Vir admirabilis Joannes Climacus *p* nil efficacius ad attentè orandum existimat quam formam rei judicij astantis assumere. Si unquam, ait, visibili judicij obnoxius fuisti, non tibi alia forma jam opus erit, quam imitari debeas, dum orationi insistis. Quod si neque reus extitisti, neque alios examinari perspexisti, vel ex infirmorum precibus, quas medicis cum secandi vel urendi sunt fundunt, hujusmodi aliquid addisce. Idem alibi *q* Memoria, inquit, æterni ignis tecum singulis noctibus dormiat, tecumque evigilet, nec unquam tempore Psalmodiæ dominabitur tibi negligentia. Considera quoque Dei patientiam in tuis distractionibus tolerandis, & cave ne eum amplius irrites, sed dic ei cum Propheta *r*, *Quoniam tu Domine suavis, & mitis es, & multæ misericordiæ, & verax: letifica animam servi tui, quoniam ad te Domine animam meam levavi.*

Alterum remedium est duriori investiva seipsum arguere his vel hujusmodi verbis, quibus in simili casu sanctus Paphoutius usus fuisse dicitur. Quid agis ô pretiosissima, & Deo digna anima, ut cœlestibus relictis terrenis occuperis? Væ tibi miseræ, quia sub conspectu Dei, & Angelorum ludibrium diaboli facta es fructum

orationis amittens. Viderunt te hostes, & deriserunt Sabbata tua, & plauserunt super te manibus suis. Cleanthes Assius adolescenti cuidam differens, cum sibi videretur parum attentus, rogavit an sentiret: illo affirmante, cur igitur, inquit, ego non sentio te sentire? Sic Dæmones, cum nullum attentionis signum exterius vident, planè sentiunt orantem non sentire.

Tertium remedium præservativum est, ante ingressum templi vel oratorii omnem cogitationum extranearum sarcinam deponere, eo modo quo Guillelmus Abbas auctor libelli de Amore Dei inter opera Bernardi utebatur. Intentiones, cogitationes, voluntates, affectiones, & omnia interiora mea venite, ascendamus in montem ubi Dominus videt, & videtur. Curæ, sollicitudines, anxietates, labores, poenæ, servitutes expectate me hic cum asino corpore isto, donec ego cum puero, ratio scilicet cum intelligentia usque illuc properantes, postquam adoraverimus, revertamur ad vos. Ad idem nos hortatur Eucherius Lugdunensis sermone in illud Evangelii, Oportet semper orare: Intraturus ædes sacras foris primum deponere graves curarum catenas, & absoluto corde absolvendus ingredi. Sanctus Adelhardus Abbas, ut narrat in ejus vita Paschasius Ratbertus, cum ad divinum intrabat officium, mox omnes cogitationes, & causas rerum temporalium ante ostium reponebat, & secum totus ingrediebatur, ut totus Deo, ac sibi adesset. Eodem remedio quidam Monachus apud Joannem Climacum gradu quarto utebatur.

Quartum signis quibusdam externis constat, quæ phantasiæ excitant & errantem in viam reducunt: qualia sunt carnem unguibus stringere, digitos contorquere, pectus percutere, & dicere cum Publicano *t* *Deus propitius esto mihi peccatori*: orare cum Ezechia *u* *Domine vim patior responde pro me*, vel cum sancta Judith *x* *Confirma me Deus in hac hora*. Juerit etiam ad lacrymas, & singultus interruptæ orationis vindices confugere, & fragilitatem suam ex viciorum multitudine prodeuntem desiere, ob eamque causam se indignum attentione, & colloquio Dei judicare: hæc enim humilitas expellit adversarium, & supremum accersit auxilium.

Quintum est certis punctis, objectis, & medita-

B b b b b d i t a

f *Diog. Laertius lib. 7. t* *Luc. 18. 13. u* *Isai. 38. 14. x* *Judith. 13. 9.*

P *Clim. gr. 28. q* *Idem. gr. 7. i* *Psalm. 85.*

ditationibus ad tertium attentionis modum pertinentibus mentem ad Deum jugiter elevare: quæ quidem puncta ex vita, & passione Christi aliisque mysteriis fidei desumi debent, de qua re agit diffusè Joannes Mauburnus in Roseto exercitiorum spiritualium in Directorio horarum Canonicarum. Sextum ex frequenti, & sæpius renovata actuali intentione procedit, ut si initio cujusque Psalmi, vel quoties situs corporis in choro mutatur, ferventius psallere, & diligentius attendere proponamus.

2. Septimum tandem, atque efficacissimum remedium est ipsas quascunque involuntarias evagationes, quæ nolentibus, nihilque cooperantibus adveniunt, parvipendere, neque ob eas expellendas nimia sollicitudine, quæ capitis dolorem pariat, laborare. Quid enim perturbaris, si, cum sis homo, id pateris, quod humanum est, quod fortissimi quique experti sunt? Sed vereor, inquis, ne tam multæ evagationes immundam reddant animam in conspectu Dei. Sanè illic trepidas timore, ubi non est timor. Audi Principem Theologorum γ : In spiritu, & veritate orat, qui ex instinctu spiritus ad orandum accedit, etiamsi ex infirmitate mens postmodum evagetur. Mens enim humana propter infirmitatem naturæ diu stare in alto non potest, quia pondere infirmitatis deprimitur anima ad inferiora: Evagatio verò mentis, quæ sit præter propositum, orationis fructum non tollit. Audi Magnum Basilium z : Si debilitatus à peccato fixè nequis orare, quantumcunque potes te ipsum cohibeas, Deus ignoscit, eo quod non ex negligentia, sed ex fragilitate non potes, ut oportet, assistere coram eo. Audi denique scripturam: *a* Quomodo miseretur pater filiorum, miserus est Dominus timentibus se, quoniam ipse cognovit figmentum nostrum: recordatus est, quoniam pulvis sumus. Sed forsitan meritoria non erit talis oratio? Nihil minus. Nam ut concludit Doctor Angelicus, ad meritum non requiritur ex necessitate, quod attentio adsit orationi per totum, sed vis primæ intentionis reddit totam orationem meritoriam: quamvis ad novi meriti incrementum actualis intentio sit necessaria, ut supra ostensum est. Ego autem amplius dico. Mentis distractio præter voluntatem orantis eveniens, non solum orationis salutare affectus non tollit, imò plerumque ob continuam lætam, ob cognitionem, & depressio-

γ Thom. 2. 2. q. 83. art. 13. z Basil. form. de orando Deum. *a* Psalm. 102.

nem sui auget meritum, duplicat coronam. Beata Virgo Maria apud Blossium *b* in Monili spirituali S. Brigittæ dixisse fertur; Quacunque tentatione pulleris inter orandum, persiste in bona voluntate, & conatu sancto, sicut commode potes, quia desiderium, & conatus tuus pius reputabitur pro effectu orationis. Etiamsi prava, ac sordidas cogitationes, quæ cordi tuo incidunt, ejicere non poteris, tamen pro illo conatu coronam in cælo recipies: ita tibi proderit illa molestia, modò non consentias tentationi, & tibi displiceat, quod indecens est. Hæc de attentione, quæ ad intellectum pertinet, nunc voluntas devotionis fervore excitanda est.

S. VII.

Quid sit devotio, quis ejus effectus, & efficacia. Tum novem documenta ingeruntur ad eam comparandam, & conservandam.

I. Devotionem à verbo *devoeo* deduxere Latini, quod destinare, consecrare, vel dedicare significat. Virgilius, Quorum se devovet aris. Priscianus, Tibi devoeo hoc opus. Suetonius in Cæsare; Devotissimos sibi milites reddidit. Legimus, & devotorium carmen apud Livium, & Macrobius, quale fuit illud Deciorum, qui se pro patria devoverunt. Sed quocunque sensu hac olim voce uterentur Latini, jam ex usu Christianorum profano vocabulo sanctitas, & veneratio accessit, sumiturque devotio pro peculiari quadam propensione animi ad Deum, & res divinas. Auctor libri de spiritu, & anima inter opera Augustini *c*, devotio, inquit, est pius, & humilis affectus in Deum: humilis ex conscientia infirmitatis propriæ, pius ex consideratione divinæ clementiæ. Affectus autem est spontaneæ quædam, ac dulcis ipsius animi in Deum inclinatio. D. Thomas *d* veræ sapientiæ Antistes, Devotio, ait, nihil aliud esse videtur, quam voluntas quædam promptè se tradendi ad ea, quæ pertinent ad Dei servitium. Richardus *e* Victorinus; Quid aliud est devotio, nisi fervida mentis in Deum directio? Hæc devotionis descriptiones mulsercularum, hominumque simplicium convincunt errorem, existimantium in sensibili quadam dulcedine, &

b Bloss. Monil. c. 3. *c* De spiritu, & anima cap. 5. *d* Th. 2. 2. q. 82. art. 1. *e* Rich. de erud. int. hom. lib. 2. cap. 9.

compunctione, ac teneritudine cordis veram consistere devotionem, cum hæc omnia Doct. Angelicus inter effectus devotionis enumeret; ipsa verò specialis quidam actus sit pertinet ad Religionem. Per devotionem docet Seraph. D. f. omne bonum in cor nostrum immitti. Per hanc enim zelus iustitiæ accenditur, pietas compallionis infanditur, patientia roboratur, exemplum bonum condicitur, discretio clarificatur. Hæc est unctio spiritus docens omnia, quæ expediunt salutem; hæc mentem illuminat, inflammat affectum, actiones ordinat ad virtutem, mores componit, firmat fidem, fiduciam erigit, accendit amorem, ad divinam elevat amicitiam, orationem impinguat, dat in adversis constantiam, in prosperis humilitatem, delet peccata, sublimat merita, fugat dæmones, lætificat Angelos, ædificat proximos, instruit errantes. Arida est omnis Religio, quæ aqua devotionis non irrigatur: corrumpit omnis structura bonorum operum, nisi hoc munimine fulciatur: hujus olei pabulo deficiente fatuarum virginum lampades extinguuntur. Ergo devotioni studiosè incumbendum est, quæ cum difficilis acquisitio sit ob naturæ corruptionem, ob pravos habitus, & dæmonum pervicaciam, seligenda quædam adjumenta sunt, quæ præsidio nobis sint ad eam facilius comparandam, & tenacius possidendam.

2. Fervens aeternam, & efficacem ejusdem devotionis desiderium primo loco statuendum. Inijtium enim sapientiæ concupiscentia ejus, & invenitur ab his, qui quærunt illam: præoccupat, qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat. Visitat Deus animam quærentem se, ait Bernardus g., quæ tamen ad quærendum toto se desiderio & amore devovit. Et hoc signum adventus ejus, sicut ab eo qui expertus est, edocemur. *Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit inimicos ejus.* Oportet namque ut sancti desiderii ardor præveniat faciem ejus ad omnem animam, ad quam est ipse venturus, qui omnem consumat rubignem vitiorum, & sic præparat locum Domino. Et tunc scit anima, quoniam juxta est Dominus, cum se sentierit illo igne succensam, & dixerit cum Propheta h., *De excelsis misit ignem in ossibus meis, & cruduit me.* Et illud: *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.* Tali animæ suspiranti frequenter, imò sine intermissione orantem, & affectantem se præ desiderio cum interdum desidera-

tus ille, qui ita quæritur, miseratus occurrit, pu- to illi de propria experientia convenire, ut dicat cum Sancto Hieremia h., *Bonus es Domine sperantibus in te, animæ quærenti te.*

3. Secundum adjumentum, custodia cordis est. Sic præcipit Sapiens l., *Omni custodia serva cor tuum, quoniam ab ipso vita procedit.* Nempè res cordis est, ait rursus Bernardus m., gratia devotionis, & hoc munere se fraudat, qui internum ei dissimulat receptaculum exhibere. Sed à quibus custodiendum est cor? Ab inutilibus cogitationibus, & ab affectibus terrenis. De cogitationibus hæc Richardus n. Hi sunt veræ devotionis socii inseparabiles circumspicte, discretæ, & providæ cogitationes. De affectibus sic Cassianus o.: Non enim perfectio statim nuditate, au privatione omnium facultatum, sed dignitatum abiectione contingit, sed cordis puritate, hoc est corde intacto à cunctis perturbationibus. Item Prosper p. in sententiis: Qui supplicaturus Deo locum aptum, & sanctum requirit, interiora tua munda, & omni inde mala cupiditate depulsa præpara tibi in cordis tui pace secretum. Volens in templo orare, in te ora: & ita age semper, ut Dei templum sis. Ibi enim Deus exaudit, ubi habitat.

4. Tertium adjumentum, jugis Dei memoria, sicut scriptum est q., *Memor sui Dei, & delectatus sum.* Et alibi r., *Providebam Dominum in conspectu meo semper, propter hoc latatum est cor meum.* Oritur hoc ex præcedenti; Domino attestante, qui dicit s., *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* B. Ephraem i. hanc doctrinam stabiliens, ait; Continua Dei recordatione turpes animæ passiones recedunt, instar maleficorum Prætere accedente: ubi verò memoria Dei abest, ibi tenebræ cum fœtore dominantur, omnisque res improba exercetur.

5. Quartum adjumentum, frequens usus aspirationum, quibus tanquam subjectis lignis in altari cordis ignis devotionis succenditur, & conservatur. Sunt autem aspirationes crebræ quædam, sed brevissimæ orationes, quas nonnulli jaculatorias vocant, quia tanquam jacula velociter currunt, & subtiliter penetrant. De his August. u. ad Probam sic scribit, *Dicuntur fratres in Ægypto crebras quidem orationes habere, sed eas ta-*

B b b b b 2 men

k Thren. 3. 15. l Prov. 4. 23. m Bern. serm. de tripl. custodia. n Rich. de erud. int. hom. lib. 1. cap. 7. o Cassian. coll. 1. p Prosper. sent. 334. q Psalm. 76. r Psalm. 15. s Matth. 5. 8. t Ephr. de virtutibus. 10. u Aug. epist. 127.

f Bonno. de sex. alis Seraph. c. ult. g Bern. serm. 31. in Cant. h Thren. 1. 15. i Psalm. 38.

men brevissimas, & raptim quodammodo jaculatas, ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimum necessaria est, per productiores moras evanescat, atque hebetetur intentio.

6. Quintum adjumentum præbet lectio spiritalis; *Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*: & ut ait Isidorus x, qui vult semper esse cum Deo, frequenter debet orare, frequenter & legere: nam cum oramus, cum Deo ipsi loquimur; cum vero legimus, Deus loquitur nobiscum. Hanc sacrarum lectionum utilitatem Sanctus Abbas Aelredus y his verbis confirmat; Sacra Scriptura ager est, in quem S. Isaac inclinata jam die pergit ad meditandum, ubi ei occurrens Rebecca illum, qui acciderat, sua lenit suavitate dolorem. Quoties mihi, Jesu bone, dies vergit in vesperam, quoties parvæ alicui consolationi quasi diurnæ luci intolerabilis dolor nocturna caligo succedit, vertuntur in fastidium omnia, oneri sunt cuncta quæ video. In modum silicis cor obduratur, hæret lingua, oculorum vena siccat. Quid tunc? exeo sanè ad meditandum in agro, sacrum revolve codicem, meditationes meas ceris imprimo, cum subito mihi occurrens Rebecca, tua scilicet gratia, Jesu bone, sua luce tenebras discutit, pellit fastidium, duritiam frangit, mox suspiriis succedunt lacrymæ, lacrymas celeste gaudium comitatur.

7. Sextum procedit è sensuum exteriorum custodia. Nam ut scribit doctus, & antiquus Abb. Berengosius z, nisi ad exemplum legalis Sacramenti primogenitum hominis redimamus quinque siclis argenti, hoc est quinque sensuum custodia, nihil nobis quinque vulnere Christi proficere vibices, quibus in ara crucis quinque sensuum nostrorum voluit sanare cicatrices. Refert Pelagius inter dicta S. Syncreticæ istud; Sobriè vivamus, quia per sensus corporis nostri fures ingrediuntur. Sic perimus miseri, & mortem per fenestras intrantem voluptatis larva personatam excipientes illud postea magno errore decepti canamus,

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error. a
Sed ferè sapiunt Phryges. Semel enim amissa oblicentiosam sensuum evagationem gratia devotionis non nisi post longos labores, & continuum fletum, ac ferventissimas deprecationes recuperatur.

8. Septimum gignit solitudo. Ducam eam in solitudinem, dicit Dominus per Oseam b & ibi

x Isid. l. 3. Sent. c. 8. y Aelred. in c. 15. z Bereng. l. 1. de Laude S. Crucis c. 6. a Virg. ecl. 3. b Osea 2. 14.

loquar ad cor ejus. Hortatur ad hanc devotissimus Bern. c O sancta anima sola esto, ut soli omnium servas te ipsam, quem ex omnibus tibi elegisti. Fuge publicum, fuge & ipsos domesticos: secede ab amicis, & intimis, etiam & ab illo qui tibi ministrat. An nescis te verecundum habere sponsum, & qui nequaquam suam velit tibi indulgere præsentiam præsentibus cæteris? Secede ergò, sed mente, non corpore, sed intentione, sed devotione, sed spiritu. Idem alibi scribit solitudinem esse negotiorum celestium apothecam, per quam in Paradisum ingressi sunt quotquot ad culmen perfectionis ascenderunt. Sanctus quoque Guericus d Abbas solitudinem vocat auditorium Spiritus sancti. O solitudo Deo dicata, exclamat Laurentius Justinianus e, quam amabilis es, & quam ardenti desiderio concupita ab his qui noverunt te! Tu namque humilitatis es speculum, tu divini amoris custos, tu propriæ cognitionis magistra, tu scientiæ schola, testis conscientiæ, futuræ felicitatis imago, accusatrix scelerum, vitiorum detectrix, veritatis amatrix, innocentiae decus, secretorum celestium cognitrix, contemplationis præventrix, origo compunctionis, cæli scala, latitudo maxima, orationis portus, tranquillitatis habitaculum, passionum spiritualium interemptrix, pervigil mentis custodia, non dormitans affectio, prudentiæ comes, discretionis oculus, latens profectus, dulcedo cordis, spei fons, sponsi celestis receptaculum, Dei, & hominum mediatrix. O quam præcella sunt præconia tua solitudo sancta, tuæ divitiæ, laudabilis actio, successus lætus, secunda possessio, convivium jube, ac delicata cibaria! Frequentissimè sapientiæ illustraris radiis, gaudio perfunderis, elevaris in cælum, & pace replearis. Sinum quippe tuum dilatas, & jucundissimè suscipis humiles, mente pacificos, orationi instantes, devotionis avidos, atque gustu sapido divina gustantes.

METRUM XLVIII.

O Solitudo mentibus
Orantium gratissima,
O vera cordis suavitas
Ignota vulgi sensibus,
Ut te requiro, & expeto
Turbam perosus improbam!
Hic, hic serena spiritus

Aspi

c Bernar. ser. 40. in Cant. d Guerr. serm. 4. de Adv. ventu e Justinian. lib. de Vita solit. cap. ult.

Aspirat aura pectori.
 Hic nullus auditur fremens
 Tumultuantium fragor.
 Hic corda nullus inquinat
 Vapor, vel umbra criminis.
 Campi sonant hic mellicis
 Psallentium concentibus.
 Hic Angelorum cœtibus
 Immixtus, & vindex sui
 Sapiens quietam transigit
 Vitam procul negotiis,
 Curis procul nocentibus,
 Solutus omni jurgio.
 Hic alta vitans curie
 Potentioris limina
 Innoxios ducit dies
 Inanis expers ambitus.
 Hic lucra conscientie
 Quadrante justo computans
 Studet mereri stribus
 Amissa Cœli gaudia.
 Optet superba culmina,
 Opes, domosque splendidas
 Quicumque vult, me nescium
 Fraudis jurat silentium,
 Me solitudo, me quiete
 Abscondat ignotum omnibus,
 Deoque soli cognitum.
 Hoc scire demum, hoc vivere est,
 Sibi, Deoque vivere.

9. Octavo juvant devotionem opera misericordie, quia *f* Charitas operit multitudinem peccatorum: & qui inebriat, ipse quoque inebriabitur *g*. Juvant corporales afflictiones, quia *h* caro concupiscit adversus spiritum: & *i* caro, & sanguis regnum Dei non possidebunt. Juvat certum tempus quotidie feligere, quo quis devotioni diligentius insistat. Juvat, & ea omnia severissimo examine discutere, quæ vel ipsam devotionem conservare possunt, vel impedire. Quantum potes, te ipsum argue, ait quidam sapiens *k*, deprehendas te oportet, antequam emendes.

10. Nonum denique adjumentum perseverantia suppeditat. Perseverantia inquam in spiritualibus exercitiis semel assumptis, ut non temerè mutantur, ut sine causa non omitantur, ne ultra præscriptum tempus differantur. Fastidientis stomachi est multa degustare, & sæpius mutatum pharmacum non sanat, sed turbat:

f 1 Petr. 4: 8. *g* Prov. 11: 25. *h* Gal. 5: 17. *i* 1 Cor. 15: 50. *k* Seneca ep. 28.

sæpius translata arbor non proficit, sed arescit. Nullum certum exercitium habere, sed quasi folium, quod vento rapitur, per diversas operationes divagari, signum est animi ad vitam spiritualem profus incepti. Omnia quidem probanda, sed tenendum, quod bonum est. Nam quæ virtus coronam, quod opus laudem meretur, si desit perseverantia? Dicam omnibus, quod suis juvenibus scripsit Bernardus *l*. Absque perseverantia, nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. Vigor virium, virtutum consummatio est, nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium. Soror est patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, unanimiatis vinculum, propugnaculum sanctitatis. Tolle perseverantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Denique non qui cœperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Hæc ferè sunt, quæ devotionem in nobis gignunt, & conservant: sed eandem multa quoque sunt, quæ impediunt, & extinguunt, de quibus consequenter agendum est.

S. VIII.

Quæ sint impedimenta devotionis. Interioris, & exterioris hominis pugna, & humana calamitatis deploratio. Oratio ad impetrandam gratiam devotionis.

1. **P**rimum devotionis impedimentum sunt peccata venialia, quia, ut Laurentius Justinianus *m* docet, prius vita commendabilis habenda est, deinde devotio. Minuunt siquidem veniales culpæ charitatis fervorem, obscurant conscientie lumen, contristant Spiritum Sanctum.

Secundum ex conscientia scrupulosa oritur, gignit enim inconstantiam animi, mentis perturbationem, nebulas intellectus, cordis inquietudinem, omnemque devotionis suavitatem confundit.

Tertium ex cordis amaritudine nascitur, quæ fontem dulcedinis exsiccat, charitatis unitatem scindit, hostis est concordie, inimica pacis, nutrix contentionum.

Quartum impedimentum præstant externæ consolationes: nec enim cœleste manna datum

Bbbbbb 3 est

l Bern. ep. 129. *m* Laur. Just. de disc. mon. convers. cap. 19.

est Israel, nisi postquam defecit farina Aegypti. Praeoccupatum nempe secularibus recreationibus animum delectatio sancta declinat, nec misceri possunt vera vanis, externa caducis, ut iis pariter delectemur, quae sursum sunt, & quae super terram.

Quintum est curis superfluis orni eloquentissimus Iulianianus testatur: nam cum animus per multa diffunditur, utique minus in se validus est. Non enim interioribus, exterioribusque vacare perfecte potest; sed nec cuiquam intendere valet operi, nisi applicet affectum. Cum autem superflua cura animus occupatur, proculdubio diaboli laqueis captivus tenetur.

Sextum est nimio sciendi appetitu, & continua intellectus occupatione in studiis speculativis procedit. Nam qui ardentius theoreticis scientiis incumbunt, ferè semper sunt aridi, distracti, indevoti, ambulantes in mirabilibus super se, nihilque aliud animo revolventes, quam controversias, syllogismos, sophismata, nugas, tricas, contempiones. Non tamen dico, ut verbis utar Bernardi, contemnendam, aut negligendam scientiam literarum, quae ornant animam, & erudit eam, & facit etiam ut alios possit erudire. Sed cognitio sui, & cognitio Dei oportet, ut expediat, ut praecedant, in quibus summa salutis constituitur. Et vide, si non docebat hunc ordinem, qui dicebat, *Seminate vobis ad iustitiam, metite spem vitae, & tunc demum illuminare vobis lumen scientiae.* Ultimam posuit scientiam, tanquam picturam, quae statum habere nequeat super inane: & ideo illa duo praemisit, & subiecit illis, tanquam si solidum aliquid picturae substerneret. Securus jam intendam scientiae, si vitæ prius securitatem accepero. Hæc Bernardus.

Septimum malefana curiositas producit, quae multiplex est. Quidam enim disquisitores ingeniosi semper in malum aliorum indagare negotia, mores observare solent, unde detractiones, suspiciones, malevolentiae, inquietudines generantur, quibus pax cordis amittitur, turbatur serenitas mentis, & perpetuis quibusdam fluctibus concutitur animus, & in varias partes agitur. Alii inutilium librorum lectione dissipant spiritum, portentosis Poetarum figmentis, prophanis Ethoicorum historiis, confictis Heroum certaminibus, propudiosis Amadisiorum adventionibus, aliisque similibus otiosorum pabulis pascentes animum, quae res, vix dici potest,

quanti sit detrimenti his, qui vitam spiritualem profitentur. Alii denique in vestibus, aedificiis, suppellectili, & superfluis ornamentis curiositatem sectantur, non sine gravi spiritus dispendio, dum fel draconum, & venenum aspidum vino sancti Spiritus dulciori super mel, & favum insipienter praeponunt.

Octavam impedimentum obijciunt sibi nonnulli, qui gratiam devotionis jam habitam nulla cura, vel diligentia custodiunt. Non sic sponsa, non sic: nam invento Dilecto, *Inveni, inquit, quem diligit anima mea, tenui eum, nec dimittam.* Tenetur autem sponsus cordis custodia, orationis instantia, & nunquam interrupto devotionis fervore.

2. Nonum tandem impedimentum explicat qui dixit, *q Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, & captivam me in lege peccati.* Quamdiu sumus in hac vita, caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem: quae quidem lucta cum sit perpetua, distrahit animum, & peccati viculis quasi captivum religans, non finit eum jugiter rebus divinis inhærere. Sic duplex in nobis homo reperitur, interior, & exterior. Interior gratia Dei plenus, praeditus charitate, spiritu imbutus conversatur in coelis, suavi pace perfruitur, bonis operibus foecundatur, nihil in conscientia foedum, nihil in tentatione admittit obliquum: ad spiritualia exercitia promptus, hilaris ad orationem, patiens ad contumelias, intrepidus in adversis, ad fratrum obsequia indefessus, austerus jejuniis, murus silentio, nudus paupertate, simplicitate rectus, niveus innocentia, ardens amore, & per devotum affectum divino beneplacito semper subjectus. Homo exterior vendatus sub peccato, non percipiens quae sunt spiritus Dei, amicus mundi, inimicus Christi, oneratus sceleribus, vitis irretitus, oculos suos stravit declinare in terram, terram comedens, terram diligens, terrae adhærens omnibus diebus vitae suae. Adversus istum si quis Christi est, armare se debet zelo vindictae, & clamare cum Propheta, *Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum, & prevaluit in vanitate sua.* Crucifigatur homo iste, reus est mortis, pereat, pereat qui nostrum quaerit interitum: destruat corpus peccati, ut ultra ei non serviamus, sed tentanti concupiscentiae resistentes, interioris hominis vitam ferventis animi devotione renovemus.

n. Idem de casta Verbi conuabio cap. 16. O Bern. ser. 37. in Cant.

p Cant. 3:4. q Rom. 7:21.

3. Sed heu me miserum, & infelicem! Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Quis in tam duro certamine docebit manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum? Quis dabit animæ meæ virtutem, & inimicum domesticum, adversarium propinquum, carnem peccatricem, & insurgentem in se supplantet subtus se, & confringat, donec deficiat? Quis, inquam, poterit solvere vincula captivitatis meæ, nisi tu, qui solus es, Domine Deus, pater vitæ meæ, fortitudo mea, & refugium meum? Obsecro te igitur per Jesum Christum Filium tuum, virum dexteræ tuæ, Filium hominis, quem confirmasti tibi, attende mihi, & exaudi me clamantem de profundo, & misericordia tua exaudiat desiderium meum. Erravi sicut ovis quæ perierat, & derelicto te fonte aquæ vitæ, fodi mihi cisternas dissipatas, quæ aquas internæ devotionis continere non valent. Nunquid non meliores sunt fontes Salvatoris omnibus aquis Ægypti? Et calix tuus inebrians, quam præclarus est? Ego tamen viam carnis ingressus sum, ut liberem aquam fluvii, quæ sitientem animam refocillare nunquam potuit: species enim creaturarum decepit me, & post eas ambulans, exterioris hominis hortamenta sequutus fontes pietatis, venas devotionis in me ipso siccavi. Et ecce anima mea sicut terra sine aqua tibi. Jam perversitatis meæ poenas acerbissimas luo. Invasit enim me languor animi, hebetudo mentis, inertia spiritus. r

*Exitiosa caro, Belial tenebrosa procella,
Exitiosa caro, qua fluit omne scelus.
Cænum, massa gravis plumbi, limosa catena,
Bellua pugnaci prodita materia.
Pestifer æstus, heræque tuæ vinculum, atque sepulchrum
Formæ, quæ supera venis ab arce mihi.*

Non sine causa dictum est de te, quod interficis diligentes te. Nam dum te foveo, dum te nutrio, dum scelerata tua desideria perficio, vita mea Domini meus declinavit in ira à servo suo: & ided approinquavi usque ad portas mortis, & paulominus habitavit in inferno anima mea. Hinc ista sterilitas animæ, & devotionis inopia, quam patior. Aruit sicut testa virtus mea, factum est cor meum sicut saxum durissimum: nec Psalmus sapit, nec orare delectat, ad vigilias somnolentus, ad fabulas vigil, præceps ad iram, tardus ad patientiam, gulæ indulgens, & linguæ, segnis ad pietatem, nec compungi

ad lacrymas queo, nec solitas meditationes invenio. In tantis miseriis constitutus, quid faciam miser, ubi fugiam, nisi ad te Deus meus? Miserere mei, & resuscita me: ne derelinquas me sicut montem Gelboe maledictum, in quem nec ros, nec pluvia descendunt. Da mihi irriguum superius, & iriguum inferius, ut sint mihi lacrymæ meæ panes die, ac nocte. Da mihi fontem perspicuum, in quo laventur iniquitates meæ, & super nivem dealbetur anima mea. Loquere ad petram cordis mei, & percutere virga virtutis tuæ, & fluent aquæ compunctionis & inebriabor ab ubertate domus tuæ. Hujus aquæ salutaris recreatus aspergine, dilatato corde viam mandatorum tuorum currere incipiam, frequentius orabo, meditabor attentius, donec ad montes excelsos perveniam, in quibus aquæ sunt salubriores, aquæ nimirum Divinitatis, in cujus contemplatione requiescam in sæcula sæculorum.

METRUM XLIX.

Absiste vulgus: cœlicos nunc me decet
Pangere versiculos
Amore percussus gravi.
*Amore nempe, pura qui semper novo
Vulnere corda secat
Mucrone divo sevens.
Nam cor potentem armatus ille dexteram
Cuspide, & igne ferit,
Hæret que telum vulneri.
O æstuans incendium, ô fervens rogas,
Siccine corda cremas,
Nec ulla speratur salus?
Ut sole nix tabescit, ut ceræ solet
Solvere flamma globum:
Sic mens calore absimitur.
Vivensque morte occumbo, & expers sensuum
Vivo in amore miser.
Dum pectus ustrum liquitur.
Ab! nulla amoris asperum vulnus potest
Docta fovere manus
Sævum dolorem leniens.
Tanti est amoris ignis, ut ejus faces
Nec maris unda queat,
Nec ulla vis extinguere.
Viciisti amor: jam que jacis ferociter
Ignea tela, pati
Cor penè mortuum nequit.
Sed vulnera me amans Amor, mihi in tuo
Vulnere vita manet,
Si amore me finas mori.*

1 Nazareth, in Carmine adu. carnem.

4. Sat dictum de psallendi disciplina. Poteram quidem multa adjicere, quæ praxim attentionis, ac devotionis, & usum eorum, quæ hæcenus dicta sunt, clarius explicarent. Sed hæc fatius existimavi in alium librum rejicere, quo doceo, quæ ratione omnes humanæ actiones sint obeundæ. Interim quod hic prætermisum est, inveniet pius lector in Roseto exercitiorum spiritualium Joannis Mauburni, in Psalterio decachordo Joannis Michaelis Constantiensis, in Joannis Gersonis libro de Canticis, & super *Magnificat*, & in Alphabeto Divini amoris, quod tamen non est Gersonis, sed Joannis Nyder, itemque Epistola 37. Joannis Lanspergii, atque in aliis spiritualibus opusculis scriptorum recentiorum, quæ omnium manibus teruntur. Omitto Chiropsalteria, Canticorda, & alia hujusmodi exercitia, quæ vix possunt ab infirmioribus exerceri sine capitis offensione ob continuam, & nunquam interruptam attentionem ad signorum distinctiones, quam requirunt. Joan. Cassianus formalem attentionem præ cæteris commendat his verbis: Monachus psallens omnes Psalmorum affectus in se recipiens, ita incipiet decantare, ut eos non tanquam à Propheta compositos, sed velut à se editos, quasi orationem propriam profundâ cordis compunctione depromat; vel certè ad suam personam æstimet eos fuisse directos, eorumque sententias, non tunc tantummodo per Prophetam, aut in Prophetam fuisse completas, sed in se quotidie geri, impletque cognoscat. Eundem namque recipientes cordis affectum, quo quisque decantatus, vel conscriptus est Psalmus, veluct auctores ejus facti, præcedemus magis intellectum ipsius, quam sequemur. Ad eandem hortatur August. & dicens: Si orat Psalmus, orate; si gemit, gemite; & si gratulatur, gaudete; & si sperat, sperate; & si timet, timete: Omnia enim, quæ hic conscripta sunt, speculum nostrum sunt.

f. Cass. coll. 10. c. 11. t. Aug. in Ps. 30. conc. 3.

C A P U T XX.

De Variis Sanctorum exemplis ad Divinum Officium perti- nentibus.

s. I.

*Exemplorum magnam esse vim ad vi-
tam rectè instituendam.*

1. Hæcenus Divinæ Psalmodiæ originem, causas, partes, & disciplinam rudi penicillo malus pictor delineavi: Et quod operis initio non ausus fuisset me præstaturum polliceri, Deo vires subministrante, ipsaque materiâ uberius quotidie crescente, ipse quoque liber in hanc magnitudinem sensim excrevit. At supersuntne alia? Imò verò, nec finis erit, si quæcunque curiosæ indaginis persequatione ad hanc rem spectantia adinveni, studiosè libeat amplecti. Sed cæteris omissis sola nobis restant Sanctorum exempla ad divinum Officium pertinentia, quibus extremum hoc caput dicatum sit. Nam quò pleniori obsequio Ecclesiasticos homines demerear, quædam quasi per saturam sine ordine rerum, aut temporis è probatis Scripturibus excerpere non gravabor: eritque hoc superpondium non inutile, nec injucundum; quia ut celeberrimus Historicus a scribit, Aliorum erratis ad rectam vitæ institutionem pro exemplis uti, & quod rectè factum est imitari scitum, atque pulchrum est. Et facillimè, ait alter b, quid prosit, aut obfit homines animadvertunt, cum multa multorum exempla intuentur. Ex vitio alterius, inquit Publius c, sapiens emendat suum: estque compendiosum felicitatis genus, ut docet Sanctus Zeno d, alterius periculo discere, quid debeas devitare. Sic vulnus aliorum nostra cautio fit, & veterum egregia facta in utilitatem posterorum derivantur. Sententia Platonis est; Nihil rectè doceri, nihil rectè disci sine exemplo: & ut Magnus Gregorius e scribit, Non est in sermone laudabilis, qui hoc quod loquitur, opere non ostendit. Præclarè de hac re illustri rei rusticæ Scriptor f: Usus, & experientia dominantur in artibus, neque est ulla disciplina, in qua non peccando discatur: & ubi quid perperam administratum cesserit improspere, vitatur quod fefellerat, illuminatque rectam vitam docentis magisterium. Exempla denique, teste Isidoro Pelusiotag, dormientes animas ad virtutem capeffendam exsuscitant, & ignavas, ac socordes excitatores efficiunt, & vitii indulgentes erubescere docent, atque ad pœnitentiam agendam inducunt. Cæterùm à domesticis eventibus, à Cæsario scilicet nostro Heisterbacensi scribendorum exemplorum initium sumo, ejus enim historiæ memorabiles datæ sunt mihi in manus, dum

a Diodor. Siculus l. 1. c. 1. b Dionys. Halicarn. initio l. 11. c Publ. in Sententiis. d Zeno ser. 6. de Isia. e Gregor. l. 19. moral. cap. 12. f Columella l. 1. de rusticâ c. 1. g Isid. Pelus. l. 4. Epist. 172.